

Univerzita Karlova

Husitská teologická fakulta

**Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi ve městě
Rakovník**

**Social Activation Services for Families with Children
in Rakovník Town**

Diplomová práce

Vedoucí práce:

Mgr. Barbora Racková

Autor práce:

Bc. Tereza Tučková

Praha 2021

Poděkování vedoucímu práce

Mockrát děkuji Mgr. Barboře Rackové za její podporu, vstřícnost, ochotu pomoci, zájem a poskytnutí cenných připomínek a rad při vedení mé diplomové práce.

Poté velice děkuji své rodině, přátelům a všem ostatním, kteří mě v mém psaní podporovali a stáli při mně.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou prací „*Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi ve městě Rakovník*“ vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 10. 05. 2021

Bc. Tereza Tučková

Anotace

Diplomová práce se věnuje tématu Sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi ve městě Rakovník. Zaměřuje se na vysvětlení stěžejních pojmů, jako: sociální služby, Zákon č. 108/2006 Sb., sociální péče, sociální služba, sociální pracovník, etika sociální práce, předsudky v sociální práci, rodina (její typy, funkce, funkčnost a význam), sanace rodiny, sociálně aktivizační služba, sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi, nejdříve všeobecně a poté přímo ve městě Rakovník. Při psaní práce budou využity výzkumné metody pozorování, analýza dokumentů, kazuistika a rozhovor s klienty. Cílem práce je přiblížit sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi ve městě Rakovník a zjistit působení této služby na její klienty.

Klíčová slova: sociální práce, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, náhradní péče, rodina, sociální práce s rodinou, sanace rodiny, sociální pracovník.

Annotation

This diploma thesis copes with the topic of social activation services for families with children in Rakovník town. It focuses on the explanation of the key concepts such as: social services, Act No. 108/2006 Coll., social care, social service, social worker, ethics of social work, prejudices in social work, family (its types, functions, functionality and meaning), family rehabilitation, social activation service, social activation service for families with children; first in general and then directly in the town of Rakovník. Research methods of observation, document analysis, case interpretations and interviews with clients are being used when writing this thesis. The aim of the work is to give an idea of social activation services for families with children in the town of Rakovník and to find out the effect of this service on its clients.

Key words: social work, social activation services for families with children, alternative care, family, social work with family, family rehabilitation, social worker.

Obsah

Úvod	9
1. Sociální služby	11
1.1. Předmět zákona č. 108/2006 Sb. ve znění pozdějších předpisů, základní pojmy zákona	11
1.2. Působnost v oblasti sociálních služeb a poskytovatelé sociálních služeb	12
1.3. Sociální práce a sociální péče.....	13
1.4. Sociální pracovník a problémové chování	15
1.5. Etika sociální práce.....	16
1.6. Předsudky v sociální práci	17
2. Rodina	20
2.1. Definice rodiny	20
2.2. Vývojové etapy rodiny	21
2.3. Formy a typologie rodiny	22
2.4. Funkce rodiny	23
2.5. Funkčnost rodiny.....	24
2.6. Význam rodiny.....	24
3. Sociální práce s rodinou.....	26
3.1. Sociální práce s rodinou a její historie.....	26
3.2. Náhradní péče	28
3.3. Dělení náhradní péče v České republice	29
4. Sanace rodiny.....	32
4.1. Pojem sanace rodiny	32
4.2. Klienti sanace rodiny	33
4.3. Legislativa v rámci sanace rodiny.....	34
5. Sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi	35
5.1. Sociálně aktivizační služby.....	35
5.2. SASRD	36
6. Sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi Rakovník.....	40
6.1. Sociálně - aktivizační služba pro rodiny s dětmi.....	40
6.2. Mé působení v této organizaci.....	42
6.3. Příběh jedné rodiny.....	44

7. Výzkumná část	46
7.1. Cíl výzkumného šetření	46
7.2. Výzkumné otázky	46
7.3. Metody a techniky výzkumu	47
7.4. Charakteristika respondentů	48
7.5. Výzkumné šetření a jeho organizace	49
7.6. Interpretace výzkumu	49
7.7. Shrnutí výzkumu	57
7.8. Doporučení pro praxi	57
Závěr	59
Seznam použité literatury	61
Seznam příloh	66
Abstrakt	69

Seznam zkratk

APOD – a podobně

ATD – a tak dále

DOM – Dům otevřených možností, o.p.s.

DVO – dílčí výzkumná otázka

HVO – hlavní výzkumná otázka

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

NAPŘ – například

NRP – náhradní rodinná péče

OSPOD – orgán sociálně právní ochrany dětí

SAS – sociálně aktivizační služba

SASRD – sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi

SB. – sbírky

SP – sociální práce

TZV – tak zvaně

„Bez rodiny se člověk chvěje zimou v nekonečném vesmíru.“

(André Maurois)

Úvod

Pro svou diplomovou práci jsem si vybrala téma **Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi ve městě Rakovník**. Vybrala jsem si ho hned z několika důvodů. Prvním bylo to, že jsem v této službě absolvovala svou praxi, druhým, že mě práce paní sociální pracovníce v tomto zařízení velice oslovila. Třetím důvodem, trochu i osobním bylo, že rodina pro mě znamená opravdu mnoho a myslím si, že pro zdravý vývoj dětí je velice důležité, aby rodina zůstala pohromadě a držela při sobě. Tedy alespoň tak jsem byla vychovávána a takové hodnoty uznávám. Sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi se také snaží o to, aby rodina mohla zůstat pohromadě. Právě proto mě tato služba tolik oslovila a je mi blízká.

Diplomová práce bude vypovídat o sociálně aktivizační službě pro rodiny s dětmi obecně, ale i přímo ve městě Rakovník. Součástí budou tři rozhovory s klienty této služby, od kterých se pokusím zjistit, jak moc služba ovlivnila jejich rodinný ale i osobní život. Vycházím tedy z teorie, která se váže k danému tématu.

Praktická část je tvořena z toho, co jsem se dozvěděla v jednotlivých rozhovorech. Informovaný souhlas všech klientů samozřejmě mám, dále jsem se uvázala k mlčenlivosti a anonymizaci jejich osobních údajů. Chtěla bych velice poděkovat za jejich sdílnost a snahu se mnou spolupracovat. Bez jejich rozhovorů by má práce neměla takovou hodnotu a smysl. Současně děkuji i paní sociální pracovníci za její ochotu a vstřícnost mi pomoci.

Cílem mé práce je prezentovat sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi a následně zjistit, jak klienti ve městě Rakovník hodnotí jejich spolupráci se službou. První polovinu cíle najdeme v teoretické části, kde se pokusím přiblížit stěžejní pojmy k této problematice. Druhou polovinu cíle nalezneme v praktické části, která je věnována již zmiňovaným rozhovorům.

Diplomová práce je rozdělena celkem na sedm samostatných kapitol. Každá z kapitol obsahuje i určité podkapitoly.

První kapitola se věnuje sociálním službám. Obsahuje témata jako předmět zákona č. 108/2006 Sb. ve znění pozdějších předpisů, působnost a poskytovatelé sociálních služeb, sociální práce a sociální péče, sociální pracovník a problémové chování, etika sociální práce a předsudky v sociální práci. Záměrně, hned na začátku, bych zmínila spíše všeobecné pojmy, které ovšem považuji za velice důležité k tomu, čemu se věnuji později.

Ve druhé kapitole nalezneme téma rodina. Definuji zde tento pojem, popisují vývojové etapy rodiny, formy a typologie rodiny, funkce, funkčnost a význam rodiny.

Kapitola, v pořadí třetí, popisuje sociální práci s rodinou a její historii, systém náhradní péče a její dělení v České republice.

Čtvrtá kapitola se věnuje pojmu sanace rodiny. Nejdříve vysvětlení tohoto pojmu, poté klienti a legislativa v rámci sanace rodiny.

V páté kapitole nalezneme definici pojmu sociálně aktivizační služba, nejdříve opět všeobecně, později pak popsání přímo sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi.

Šestá kapitola přímo navazuje na pátou. Věnuje se tedy sociálně aktivizační službě, a to přímo ve městě Rakovník. Snažím se zde přiblížit i své působení v organizaci a více popsat příběh jedné rodiny.

Sedmá kapitola je označována za praktickou část diplomové práce. Nalezneme zde popis výzkumné části, cíl výzkumu, výzkumné otázky, metody a techniky výzkumu, charakteristiku respondentů, výzkumné šetření a jeho organizace, zodpovězení výzkumných otázek, můj komentář k nim a doporučení pro praxi.

Diplomová práce je tedy věnována rodině, sociální práci s rodinou a sociálně aktivizační službě pro rodiny s dětmi. Je důležité pochopit, jak moc je rodina pro každého z nás důležitá a potřebná. Každý máme žebříček hodnot upravený trochu jinak, ale myslím si, že důležitost rodiny vnímáme skoro každý, proto jí řadíme mezi hlavní priority.

„Rodina není jen důležitá. Je to úplně všechno.“ (Michael J. Fox)

1. Sociální služby

První kapitola je věnována problematice sociálních služeb. Věnuje se především přiblížení definice sociálních služeb podle zákona č.108/2006 Sb. ve znění pozdějších předpisů, který se přímo věnuje sociálním službám.

Přišlo mi velice důležité začít právě takovými základními pojmy, protože každý sociální pracovník, který pracuje v sociálně aktivizační službě pro rodiny s dětmi, by měl tyto základní pojmy znát a měl by se podle nich řídit.

V první podkapitole přibližuji předmět zákona, dále bych chtěla vymezit základní pojmy, se kterými zákon pracuje. Ve druhé podkapitole popíši působnost v oblasti sociálních služeb a poskytovatele sociálních služeb. Věnuji se zde i předpokladům pro výkon povolání sociálního pracovníka, protože si myslím, že tato část je velice důležitá a podstatná pro mou práci. Třetí část přímo navazuje na tu druhou, pokusím se zde přiblížit pojem sociální práce a sociální péče. Chtěla bych poukázat na zásadní rozdíl mezi pojmem sociální práce a sociální péče. Čtvrtá podkapitola se věnuje pojmu sociální pracovník a problémové chování u klientů. Podkapitola s číslem pět vysvětluje etiku sociální práce. Poslední podkapitola popisuje předsudky klientů k sociální práci.

1.1. Předmět zákona č. 108/2006 Sb. ve znění pozdějších předpisů, základní pojmy zákona

Jak je již zřejmé z názvu, zákon se věnuje problematice sociálních služeb. Byl přijat roku 2006. Tento rok se stal zlomovým a významným pro oblast sociální práce.

„Tento zákon upravuje podmínky poskytování pomoci a podpory fyzickým osobám v nepříznivé sociální situaci (dále jen "osoba") prostřednictvím sociálních služeb a příspěvku na péči, podmínky pro vydání oprávnění k poskytování sociálních služeb, výkon veřejné správy v oblasti sociálních služeb, inspekci poskytování sociálních služeb a předpoklady pro výkon činnosti v sociálních službách.“ Dále se zákon věnuje předpokladům pro výkon povolání sociálního pracovníka (§1 ze zákona č. 108/2006 Sb.).

Je rozdělen na celkem jedenáct částí, které se zaměřují na úvodní ustanovení, příspěvek na péči, sociální služby, inspekci poskytování sociálních služeb, mlčenlivost, financování sociálních služeb, přestupky, předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka, předpoklady pro výkon činnosti v sociálních službách, akreditaci vzdělávacích zařízení a akreditaci vzdělávacích programů. V neposlední řadě na společná, přechodná a závěrečná ustanovení. Celkem je zde obsaženo 122 paragrafů (Zákon č. 108/2006 Sb.).

Nyní už k základním pojmům, které jsou definovány v §3. Mezi základní pojmy řadíme: sociální službu, nepříznivou sociální situaci, nepříznivý zdravotní stav, přirozené sociální prostředí, sociální začleňování, sociální vyloučení, zdravotní postižení a plán rozvoje sociálních služeb (Zákon č. 108/2006 Sb.).

Pro mou práci zmíním jen dva, které mi připadají nejbližší mému tématu, a to sice sociální službu a nepříznivou životní situaci.

Sociální služba je podle zákona č. 108/2006 Sb.: činnost nebo souhrn více činností, které zajišťují pomoc a podporu osobám, které to potřebují. Účelem je sociální začlenění či prevence sociálního vyloučení.

„Nepříznivou sociální situaci oslabení nebo ztráta schopnosti z důvodu věku, nepříznivého zdravotního stavu, pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí, ohrožení práv a zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby nebo z jiných závažných důvodů řešit vzniklou situaci tak, aby toto řešení podporovalo sociální začlenění a ochranu před sociálním vyloučením.“ (Zákon č. 108/2006 Sb.)

1.2. Působnost v oblasti sociálních služeb a poskytovatelé sociálních služeb

Působností podle nám již několikrát zmiňovaného zákona se rozumí to, kdo vykonává státní správu. A to je: Ministerstvo práce a sociálních věcí, krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností a okresní správy sociálního zabezpečení.

„Výkon působnosti obecních úřadů obcí s rozšířenou působností a krajských úřadů, podle tohoto zákona je výkonem přenesené působnosti. V oblasti sociálních služeb vykonávají působnost podle tohoto zákona také obce a kraje.“ (Zákon č. 108/2006 Sb.)

Poté tedy poskytovateli sociálních služeb jsou územní samosprávné celky a jimi zřizované právnické osoby, další právnické osoby, fyzické osoby a ministerstvo a jim zřízené organizační složky státu. Ovšem musejí splnit určité podmínky, které stanovuje tento zákon, jinak to není možné.

Podle zákona č. 108/2006 Sb. sociální služby mají tři druhy, a to sice sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence. Formy poskytování mohou být trojího typu. Zaprvé služby pobytové (služby spojené s ubytováním klientů v zařízeních sociálních služeb), zadruhé ambulantní služby, kam klient dochází buď sám

anebo s doprovodem a zatřetí služby terénní (čímž se rozumí služby, kdy sociální pracovník pracuje přímo v terénu, takže v přirozeném prostředí klienta či klientů).

Nyní blíže k předpokladům pro výkon povolání sociálního pracovníka. Tomuto tématu se přímo věnuje §109-114 výše uvedeného zákona. Je tu zmiňováno to, co vlastně takový sociální pracovník vykonává ve své profesi. Tedy sociální šetření, sociálně právní poradenství, sociální poradenství a sociální rehabilitaci, poskytování krizové pomoci, zabezpečuje sociální agendy (včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních, které poskytují služby sociální péče), depistážní činnost a v neposlední řadě poskytuje analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti.

Dalším předpokladem pro výkon povolání sociálního pracovníka je pak způsobilost k právním úkonům, bezúhonnost, odborná a zdravotní způsobilost.

Dále se můžeme dočíst o tom, jaká musí být odborná způsobilost sociálních pracovníků (vyšší odborné vzdělání, vysokoškolské vzdělání nebo absolvování akreditovaných vzdělávacích kurzů) či jaké mohou mít další vzdělávání (například akreditované kurzy, odborné stáže či účast na školících akcích).

V následujícím textu bych se chtěla věnovat pojmům jako sociální práce, sociální péče a sociální pracovník, protože si myslím, že všechny pojmy úzce souvisí s daným zákonem, proto je důležité se jim blíže věnovat.

1.3. Sociální práce a sociální péče

Každý z nás si zcela určitě pod pojmem sociální práce představuje něco trochu jiného. Zcela jistě si umíme představit, co pro nás znamená slovo sociální a co slovo práce. I odborná literatura představuje sociální práci několika definicemi, které jsou si ovšem ve své podstatě velice blízké. Pro přiblížení si uvedeme několik z nich.

Navrátil (2001) ve své publikaci zmiňuje, že sociální práce je aplikovanou vědou, která vychází z několika jí příbuzných vědních oborů. A to sice z psychologie, psychiatrie, pedagogiky, právní vědy, sociologie, atd..

Sociální práce má své vlastní a výjimečné postavení. Ovšem z mnoha jí příbuznými obory sdílí určité postupy a poznatky. Hlavním rozdílem, díky kterému se liší od ostatních oborů, je to, že nejdůležitějším a stěžejním důrazem je sociální fungování lidí, tedy klientů. Poznatky a postupy z jiných vědních oborů potom sociální práce použije ve prospěch klienta, aby byl naplněn požadovaný cíl (Matoušek, 2003).

V roce 2000 byla sociální práce popsána a vydefinována i Generálním shromážděním Mezinárodní federace sociálních pracovníků (IFSW). Ti vnímají sociální práci jako obor, který usiluje o sociální změnu, řeší problémy v mezilidských vztazích a současně posiluje i osvobozuje lidi s cílem naplnění osobního blaha těchto lidí.

Aktuálnější definici toho co je sociální práce je možno najít v Etickém kodexu společnosti sociálních pracovníků ČR: „*Profese sociální práce podporuje sociální změnu, řešení problémů v lidských vztazích a také zmocnění a osvobození lidí v zájmu zvýšení blaha. Sociální práce zasahuje v oblastech, kde dochází k interakci lidí a jejich prostředí, využívá k tomu teorie lidského chování a sociálních systémů. Základem sociální práce jsou principy lidských práv a sociální spravedlnosti.*“

Úlehla (1999) představuje zajímavý pohled na sociální práci, vymezením třech opěrných bodů, na kterých sociální práce stojí. Těmito třemi body jsou: normy společnosti (například zákony, předpisy, atd.), způsoby klientů (to znamená určité chování, jednání, postoje, myšlení, přání, názory a styl klientova života, díky tomuto se člověk stává klientem, protože porušuje již zmíněné normy společnosti) a odbornost pracovníka (tím je myšleno to, že sociální pracovník by měl být určitým prostředníkem mezi normami společnosti a životem klienta, současně se pracovník musí neustále vzdělávat a pracovat na sobě).

Sociální práci je možno chápat ze dvou různých úhlů pohledu. Jednak sociální práce jako obor a poté sociální práce jako činnost (Havrdová, 1999).

Sociální práce jako zmiňovaný obor podle Havrdové je: „*aplikovaná věda, která zkoumá komplexní souvislosti mezi intrapsychickými, interpersonálními, skupinovými a společenskými procesy a způsobuje jejich ovlivnění legislativními, organizačními, komunikačními a vztahovými prostředky, s cílem zlepšit životní pohodu všech lidí.*“

Poté činnost sociální práce též podle Havrdové je: „*profesionální aktivita, která vytváří podmínky pro rozvoj a lepší využití zdrojů jednotlivce, skupin, komunit a společnosti využíváním prostředků analýzy a komunikace, profesionálním utvářením a usnadňováním vzájemné interakce (organizováním, vyjednáváním) a realizací a změnou legislativních a společenských podmínek, s cílem ochránit a posílit zejména znevýhodněné a ohrožené skupiny a jednotlivce ve společnosti.*“ (Havrdová, 1999)

Hledání jednotné a obecně platící definice sociální práce není zcela jistě snadné, protože sociální práce je „*disciplína různorodá, tvárná a proměnlivá*“ (Novotná, 2000).

Nyní blíže k pojmu sociální péče. Podle zákona o sociálních službách jsou služby sociální péče takové služby, které se snaží napomáhat osobám zajistit jejich psychickou i fyzickou soběstačnost. Hlavním cílem je zapojení těchto lidí do běžného života společnosti. Pokud toto není možné, snaží se o zajištění důstojného zacházení i prostředí.

„Služby sociální péče poskytují pomoc lidem, kteří se o sebe kvůli hendikepu nebo zdravotnímu omezení nedokážou postarat a zároveň jim nemohou pomoci jejich nejbližší.“
(Internetové stránky Charity České republiky [online])

Patří sem služby jako: ošetrovatelská péče, pečovatelská služba, osobní asistence, domovy pro osoby se zdravotním postižením, domovy pro seniory, domovy pro řeholnice a duchovní České katolické charity, centra denních služeb, denní či týdenní stacionáře, tísňová péče, odlehčovací služby, podpora samostatného bydlení, chráněné bydlení, domovy se zvláštním režimem, sociální služby poskytované ve zdravotnických zařízeních ústavní péče a průvodcovské a předčitatelské služby (Zákon č. 108/2006 Sb.).

Je důležité si uvědomit, že mezi pojmem sociální práce a sociální péče je značný rozdíl. **Sociální práce** je, jak jsem již zmínila, oborem, který má za úkol a cíl především **aktivizovat klienta k řešení jeho problémů**. Oproti tomu pojem **sociální péče** má za hlavní úkol i cíl **podpořit co možná nejvyšší důstojnost klienta**.

1.4. Sociální pracovník a problémové chování

Sociální pracovník je osoba, která se snaží pomocí určitých metod sociální práce pomáhat klientům pomoci uspokojit osobní, skupinové i komunitní vztahy. Mezi metody, se kterými se sociální pracovníci denně setkávají, řadíme: individuální práci s klientem (individuální plánování), skupinová či komunitní sociální práce. Někdy se k těmto metodám připojuje ještě administrativa a výzkum. Pro moderní sociální práci je velmi časté, že zmíněné metody vzájemně kombinuje (Navrátil, 2000).

Podle Matouška (2001) je profesionální sociální pracovník člověk, který je zaměstnáván sociálními subjekty, a to proto, aby pomáhal realizovat jejich osobní sociální cíle, plány, programy, projekty. To tedy znamená, že má poskytovat sociálním objektům (tedy klientům) předmět, což mohou být služby či dávky k uspokojování klientových určitých sociálních služeb.

S čím se sociální pracovník musí umět vypořádat? Jelikož sociální pracovník ve svém oboru pracuje především s lidmi, nezřídka se stává, že se setkává s problémovým chováním, se kterým by měl umět náležitě pracovat.

Setkává se tedy s pojmy jako: moc, pomoc a bezmoc. Moc nad klientem, do jaké míry ji mít či nemít. Pomoc klientovi s řešením jeho problémů. A nakonec bezmoc sociálního pracovníka, když neví, jak klientovi pomoc při řešení jeho problémů.

Už Emerson takové chování definoval takto: „*problémové chování je takové chování, které se svou intenzitou, frekvencí nebo dobou trvání natolik odlišuje od běžné společenské normy, že může vážně ohrozit fyzické bezpečí dané osoby nebo druhých*“ Poté definici ještě rozšířil o tvrzení, že se může jednat i o chování, které může přímo omezovat a ohrožovat zapojení daného člověka do komunity, v níž žije. (Emerson in Jůn, 2010)

Jůn ve své publikaci doplnil tuto definici ještě tvrzením, že: „*problémové chování je jakékoli chování, které personál vyhodnocuje jako problémové*“ (Jůn, 2010, s. 16). Autor definici rozšiřuje ještě o tvrzení, že se jedná o chování, které není a nejeví se normálním (Jůn, 2010, s. 17).

K vyřešení problémového chování potřebujeme tzv. ucelený terapeutický model, který se zaměřuje jednak na terapii klienta (Jak je možné klienta motivovat tak, aby došlo ke změně? Jak klienta případně odměňovat či trestat?), terapii personálu (sem řadíme to, jak změnit chování personálu, aby nedocházelo u klienta k problémovému chování) i terapii organizace (sem řadíme například to, jak je možné změnit organizaci tak, aby lépe vyhovovala požadavkům klienta či jak docílit a co změnit, aby se klient v naší organizaci cítil lépe). Tyto tři terapie se ovlivňují navzájem a musejí být ve vzájemné harmonii tak, aby vše dobře fungovalo (Jůn, 2010).

Proto je vždy důležité a podstatné, aby sociální pracovník, klient i organizace, ve které se společně scházejí, byli tzv. na jedné vlně a měli stejný cíl. Pokud tomu tak není, práce s klientem nemusí dojít k úspěšnému ukončení a ke zdárnému konci.

1.5. Etika sociální práce

Etika sociální práce. Pojem, se kterým se sociální pracovníci setkávají poměrně často. Stává se totiž, že pracovníci se dostanou do situace, kdy musí řešit určitá etická dilemata, proto si pojem etika sociální práce též přiblížíme.

Matoušek (2003) definuje etiku sociální práce jako: „*Soubor mravních zásad, které by měl pracovník v sociálních službách dodržovat. V současnosti je v západních zemích formalizován do podoby kodifikovaných pravidel (standardů), schválených profesní komorou či jinou reprezentativní národní asociací sociálních pracovníků. Tato pravidla*

fixují žádoucí způsob profesionálního chování, zejména s ohledem na náročné resp. konfliktní situace. Týkají se klientova práva na sebeurčení, ochrany klientova soukromí, klientova přístupu k záznamům, klientova nároku na služby, na způsob jejich poskytování (včetně platby za služby), způsobu ukončování kontaktu, způsobu kontaktu s klientovou rodinou a okruhem blízkých osob, ohlašovací povinnosti v případech, kdy klient překračuje zákon atd..“

Dále Matoušek tamtéž píše o tom, že sociální pracovník má odpovědnost etickým standardem nejen ve vztahu ke klientovi, ale též vůči kolegům, své profesi i vůči celé společnosti. Pokud by došlo k překročení definovaných standardů, může dojít k postihnutí odbornou komisí či k úplnému odebrání licence k výkonu povolání.

Sociální pracovník se při výkonu své profese musí řídit Etickým kodexem sociálního pracovníka České republiky a ten dodržovat.

1.6. Předsudky v sociální práci

Na základě konzultací s vedoucí mé práce a sociální pracovnící SASRD v Rakovníku, jsem došla k tomu, že se velice často stává, že když má člověk problémy v rodině, má strach vyhledat pomoc sociálního pracovníka. Na vině jsou především předsudky a stereotypy vzhledem k osobě sociálního pracovníka.

Mnoho lidí vidí sociálního pracovníka především jako osobu, která má jediný cíl, a to z rodiny odebrat dítě. Je smutné, že tyto přetrvávají až dodnes. Přitom by bylo velmi jednoduché si, například pomocí internetu, vyhledat službu, která by rodině mohla v tolika ohledech pomoci a rodina by mohla zůstat pohromadě.

Hlavním úkolem každého sociálního pracovníka je aktivizovat klienta v řešení jeho problémů, nikoliv vyřešit jeho problémy za něj. Pak tedy hlavním úkolem sociálního pracovníka v SASRD je pomoci rodině, najít řešení problémů a zachovat rodinu jako celek.

I proto bych následující podkapitolu chtěla věnovat předsudkům a stereotypům vzhledem k sociální práci a sociálnímu pracovníkovi.

„Předsudek je averzní nebo hostilní postoj vůči osobě, která náleží k určité skupině, prostě proto, že náleží k této skupině, a je možno předpokládat, že má závadné kvality připisované této skupině.“ (Allport, 1958, in Novák, 2002)

Dle Nakonečného (2009) prošel pojem předsudku určitými vývojovými fázemi. V první řadě byl vnímán jako předčasné úsudky. To proběhne před prozkoumáním faktů. V pozdější době byl předsudku připojen emocionální podtext přízně či nepřízně.

Je samozřejmostí, že se v nové sociální interakci vytvoří určité stereotypy a předsudky, ovšem profesionální sociální pracovník by s tím měl umět pracovat.

„Jedinec si osvojuje řadu názorů, postojů a zvyků v procesech začleňování do sociálních skupin a kultury.“ Hnilica (2010, str. 156)

Je důležité, aby se sociální pracovník naučil pracovat s tím, že během jeho práce s klienty se nemění názory a postoje pouze klientů, nýbrž i jeho. Tento proces je přínosný a je třeba ho tak i vnímat.

„Když probíhá jednání, mění se nejen klient a normy, ale i pracovník sám. Z této jeho změny se teprve může urodit pocit dobré práce. Naopak, jestliže pracovník bude postupovat stále stejně a sám se změně bránit, ustrne, zkostnatí a ztratí lidskost.“ Úlehla (2009, str. 25)

Samozřejmě předsudky nemusí být pouze ze strany klienta. Může je mít i sám pracovník, v tomto případě je ale velice důležité, aby se zachoval jako profesionál a toto v sobě potlačil.

Při výkonu sociální práce totiž často pracujeme s klienty, kteří zprvu naši pomoc odmítají. Rychlík (2008, str. 16) zmiňuje ve své publikaci následující: *„Lidé pohybuji se v sociální práci se musejí velmi často vyrovnávat s pocity naprosté bezmoci. Mnohdy totiž nemohou více než popsat skutečný stav věci, shrnout důkazy a předložit je dalším orgánům k rozhodnutí. Přes veškerou profesní a mnohdy i osobní snahu pak nezbyvá než přijmout, že i přes nabídku vysoce odborných služeb rodina nemá zájem na hledání a nalézání řešení. Sociální pracovníci pak nezbytně potřebují pomoc a podporu k vydefinování míry vlastní profesní zodpovědnosti na vývoj situace a vzniklých důsledků.“*

Předsudky se tedy objevují jak na straně klientů, tak i na straně sociálních pracovníků. *„Sociální práce podléhá dvojí vazbě. Na jedné straně slouží společenským zařízením, které daly této práci podnět a vycházely přitom z propojení svědomitosti a vměšování se do života. Na druhé straně se cítí být spojena s lidmi, kteří se dostali do stavu nouze, ať už vlastní příčinou okolností dané společností nebo nezřídka i vlastní selhání.“* (Van der Laan, 1998, str. 225)

Dle Janebové (2010) by v řešení předsudků měla pomáhat především sebereflexe člověka. Pomocí sebereflexe člověk sám usoudí, zda má dostatek informací k posouzení

druhého člověka. Důležité je i to, zda chování druhých neposuzuje podle vlastních stereotypů, předsudků, životní zkušenosti, hodnot, víry, atd.

Mít určité předsudky je tedy naprosto přirozené. Je ale důležité, aby se s nimi každý jedinec naučil pracovat a nepodléhal jim.

2. Rodina

Kapitola, v pořadí již druhá, popisuje a vysvětluje pojem rodina z různých úhlů. Snažím se zde přiblížit to, jak moc je rodina důležitá. Jak pro jednotlivce, tak pro společnost. Rodina je hlavním klientem sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi, proto věnuji rodině celou jednu kapitolu. Nejdříve vysvětlím pojem rodina, následují vývojové etapy, formy, typologie, funkce, funkčnost a důležitost rodiny.

V první podkapitole najdeme několik definic rodiny dle odborné literatury. Druhá se věnuje vývojovým etapám rodiny (zde přikládám i tabulku pro lepší orientaci a vysvětlení). Třetí podkapitola pojednává o formách a typologiích rodiny. Čtvrtá navazuje funkcemi rodiny. V páté se věnuji funkčnosti rodiny. Šestá podkapitola je věnována právě významu a důležitosti rodiny.

„Rodina je jednou z nevyhnutelných podmínek štěstí.“ (Lev Nikolajevič Tolstoj)

2.1. Definice rodiny

Zcela jistě se s většinou populace shodnu na tom, že rodina pro každého z nás znamená velmi mnoho. Já osobně rodinu vnímám jako obrovskou oporu. Kdykoliv mám problém, vím, že mi v rodině pomohou. Bohužel, každý takové štěstí nemá.

Rodina jako taková funguje odedávna, a to hlavně proto, aby se rodiče mohli starat a pečovat o svoje děti (Matoušek, 2003).

Ovšem pojem „RODINA“ je znám až od 19. století. Což je zvláštní, když existuje odedávna ve všech typech kultur i společenství.

Dle Matouška (2003) má rodina svůj biologický význam pro tolik důležité udržení celé lidské společnosti a je její základní jednotkou. V rodině existují pouta mezi generacemi, dospělí jedinci se snaží dítě orientovat na určité hodnoty, poskytují mu podporu a pomáhají mu. Učí ho sociální dovednosti, které jsou pro jeho život stěžejní. Není znám žádný typ společnosti, kde by systém nechápal rodinu jako svůj základní článek.

Podle Smutkové (2007) není bez rodiny možno kvalitně a efektivně vykonávat sociální práci. Protože má velmi podstatnou roli při výkonu jakékoliv sociální práce. Rodina je podstatná i při práci s jednotlivci, protože bývá vnímána jako důležité pozadí případu.

V následující části uvedu několik různých definic rodiny, aby bylo možné si udělat přesnější pohled na tento pojem.

„Rodina je nejbližší a nejvlivnější prostředí, které od prvních okamžiků života, od období před narozením jednotlivce, v jeho genetických základech a mechanismech už od natality a později v době vývoje a dospívání utváří, formuje, resp. definuje jeho osobnost a chování.“ (Kovačič, 1999, s. 11)

Rodina je: *„společenská instituce tvořící důležitý stavební kámen lidské společnosti.“* (Nakonečný, 2009, s. 425)

Vágnerová rodinu vnímá jako: *„nejsoukromější lidskou skupinu.“* (Vágnerová, 2010, s. 277)

V Psychologickém slovníku je rodina popsána následovně: *„rodina je společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí.“* (Hartl a Hartlová, 2000, s. 512).

Lašek a Loudová (2013) uvádí, že právě v rodině, vzájemným působením vztahů jejích členů, jsou zachovávány a předávány hodnoty a základní vzorce chování. Rodina je primární skupinou, která byla založena na základě vzájemných sympatií a biologických náhod. Charakteristické pro rodinu jsou: kooperace, silné emoční vazby i vysoká míra očekávání.

„Rodina je primárním kontextem lidské zkušenosti od kolébky až po hrob.“ (Sobotková, 2007, s. 11).

Česká republika a její právní řád nemají univerzální a legální definici slova „RODINA“. Ale s jistotou můžeme říct, že ČR chápe jako rodinu společenství, které je založené na manželství dvou jedinců. Stát poté poskytuje této formě společného soužití pomoc a podporu (Smutková, 2007).

Z předchozího textu je zřejmé, do jak vysoké míry je rodina důležitá. Proto je podstatné, aby se rodina snažila zůstat pohromadě nejdéle, jak to jde a myslela především na „zdravý“ a plnohodnotný vývoj dítěte.

2.2. Vývojové etapy rodiny

Víme, že rodina procházela a stále prochází rozvojem a určitými vývojovými fázemi. V každé jednotlivé době však rodina vypadala i působila jinak a rozdílněji.

Z tohoto hlediska můžeme mluvit o celkem třech fázích etap rodiny, a to rodině tradiční, moderní a postmoderní (Možný, 2006).

Pro lepší představu a orientaci přikládám tabulku. Ta je rozdělena na celkem 4 sloupce a 9 řádků. Je zde popsána struktura rodiny, základní kapitál, legitimizace, role.

Funkce, autorita rodiny, reprezentace statusu a mezigenerační přenos. Vše je vždy popsáno v tradiční, moderní i postmoderní rodině.

	<i>Tradiční</i>	<i>Moderní</i>	<i>Postmoderní</i>
Struktura	široká, vícegenerační	nukleární, manželská	variabilní, individualizovaná
Základní kapitál	ekonomický	ekonomický, sociální, kulturní	sociální, KULTURNÍ
Legitimizace	sex, děti	děti	NELEGITIMIZUJE
Role	komplementární, hierarchizované	segregované, komplementární	individualizované
Funkce	univerzální	pečovatelské, statusotvorné, citové	CITOVÉ
Autorita	otec	otec – matka, funkčně segregované	individualizovaná, slabá
Reprezentace diskursu	náboženský, církvní	občanský	masmediální
Mezigenerační přenos	patrilinéární, autoritativní	demokratický, smíšený	slabý

Zdroj: Možný, 2006, str. 23

„V tradičních společnostech je rodina skupinou, v níž vládne plná ekonomická solidarita. V moderní společnosti očekávají občané, že tíži zaopatřování dětí, nemocných a starých lidí na sebe, do jisté míry, vezme stát.“ (Matoušek, 1997, s. 10)

Proto bychom se každý měli zamyslet nad tím, jakým směrem a v jakém rozměru chceme naši rodinu chápat a vést právě my.

2.3. Formy a typologie rodiny

Podle Smutkové (2007) existují tyto formy rodiny:

- ✓ společenství muže a ženy a jejich biologických dětí (tzv. **nukleární rodina**);
- ✓ **domácnost ženy společně s dětmi** po rozvodovém řízení (otec udržuje různou frekvenci setkávání se s dětmi);
- ✓ **samostatný jeden z rodičů s dětmi**;
- ✓ **třígenerační rodiny**;

- ✓ **rodiny doplněné o nevlastního rodiče;**
- ✓ **nebiologické formy rodiny.**

Z typologického rozlišení autorka zmiňuje toto dělení:

- ✓ **rodina orientační** – rodina, kde jedinec vyrůstal;
- ✓ **rodina prokreační** – rodina, kterou jedinec sám založil;
- ✓ **rodina funkční** – plní všechny funkce rodiny;
- ✓ **rodina dysfunkční** – ta naopak neplní všechny funkce rodiny;
- ✓ **rodina úplná a neúplná;**
- ✓ **rodina klinická** – v této rodině je přítomna nějaká porucha (např. duševní choroba), **rodina neklinická** (bez poruchy);
- ✓ **rodina vlastní a nevlastní.**

2.4. Funkce rodiny

Tato podkapitola je věnována funkcím rodiny, které je podstatné dodržovat a splňovat. Jen poté můžeme mluvit o fungující rodině. Naplňování těchto funkcí vytváří právě onu funkční rodinu.

Podle Levické (2004) a Hroncové (2001) mezi funkce rodiny řadíme:

- ✓ **biologicko-reprodukční funkci** – „*Význam biologicko-reprodukční funkce rodiny pro samotného jedince je pak spatřován jednak v uspokojení jeho biologických a sexuálních potřeb, ale také v uspokojování potřeby pokračování rodu každého jedince.*” (Kraus, 2015, s. 41);
- ✓ **ekonomickou funkci** – touto funkcí chápeme, že rodina funguje ve dvou základních polohách, a to jako prvek ekonomického systému společnosti a jako autonomní ekonomický prvek;
- ✓ **ochrannou funkci** – sem řadíme: ochranu zdraví dítěte, ochrana dětí před patologickými jevy a samozřejmě i prevence před takovými jevy;
- ✓ **výchovně socializační funkci** – touto funkcí se myslí: jednak výchova dítěte a poté samotná socializace;
- ✓ **emocionální a psychohygienickou funkci** – z pohledu dítěte se jedná o nejdůležitější funkci, protože dítě potřebuje pro svůj vývoj hlavně milující a stabilní rodinu.

Pokud má rodina splňovat již zmíněné funkce, je potřebné, aby rodina měla jisté kompetence. Mezi kompetence řadíme: zajištění bydlení a následné udržování tohoto

bydlení tak, aby odpovídalo potřebám všech členů rodiny, zajištění příjmů a následné hospodaření s příjmy (Matoušek, 2013).

2.5. Funkčnost rodiny

Je důležité si uvědomit, že každá rodina a současně každý její člen je denně ovlivňován novými vnitřními i vnějšími okolnostmi, které mohou zásadně ovlivnit fungování rodiny. Pokud se stane, že některá z již zmíněných funkcí není naplňována, poté dochází k poruchám funkčnosti rodiny. O tom bych se ráda zmínila v další podkapitole.

Dle Dunovského (1986 in Levická, 2004) existují čtyři pásma funkčnosti rodiny, a to: **funkční rodina, rodina problémová, dysfunkční rodina nebo afunkční rodina.**

Pokud mluvíme o **funkční rodině**, jedná se o rodinu bez narušení, která je schopna zařídit a zabezpečit „zdravý“ vývoj dítěte. Neobjevují se zde poruchy funkcí rodiny.

U **rodiny problémové** se již vyskytují poruchy některých funkcí. Ovšem není vážněji ohrožen vývoj dítěte ani rodinný systém. Rodina je schopna své problémy řešit sama nebo s pomocí jiných.

V **dysfunkční rodině** se vyskytují už vážnější poruchy některých či všech funkcí rodiny. Vývoj dítěte i rodinný systém jsou v ohrožení. Taková rodina potřebuje k vyřešení svých problémů pomoc odborníků.

A pokud jsou v rodině problémy závažné a rodina přestává zcela plnit svou úlohu, jedná se o **rodinu afunkční**. Je ohrožena existence dětí i jejich zdraví, proto je často dítě umístěno a vyrůstá mimo svou původní rodinu.

Problémy v rodině mohou vznikat z několika příčin. Existují příčiny objektivní (např. nezaměstnanost) i subjektivní (např. neochota rodičů pečovat o své děti). Poté mohou být smíšené příčiny (Lovasová, 2005).

2.6. Význam rodiny

Je důležité si uvědomit, že rodina je podstatná, a to hned z několika úhlů pohledu. Jednak pro vývoj dítěte/děti, to mi přijde pro mou práci zásadní, proto o tom napíšu více.

V prvním případě se jedná o přímý vliv členů rodiny na vývoj a růst dítěte. Rodina pro dítě znamená jistotu a pocit bezpečí. Této problematice se věnuje Matějček (1994), který se zmiňuje o tom, že rodina stojí na začátku socializace. Takže ovlivňuje vývoj dítěte v nejvíce citlivých fázích. Současně by rodina měla uspokojovat základní psychické potřeby, které každé dítě má.

Z tohoto hlediska je tedy jasné, že rodina má pro vývoj dítěte nezastupitelnou roli, protože mimo jiné určuje tzv. sociální status dítěte! Pomocí rodiny dítě vnímá a přijímá svou roli a místo v celé společnosti.

Dále je význam rodiny podstatný jak pro jednotlivce (každý z nás potřebuje jistotu, tu nám poskytuje rodina), tak pro celou společnost, protože rodina je základním prvkem každé společnosti.

Tímto bych tuto kapitolu ukončila. Snad se mi podařilo dostatečně vyjádřit to, že rodina hraje významnou roli v životě každého z nás.

3. Sociální práce s rodinou

Třetí kapitola navazuje na druhou. Věnuje se sociální práci s rodinou. Pokusím se přiblížit tento pojem z pohledu historie i současnosti, aby bylo možné vidět velké rozdíly v sociální práci s rodinou. Následně popíši systém náhradní rodinné péče, protože pokud rodině nepomůže sociálně aktivizační služba, je dost pravděpodobné, že pro dítě bude nejlepší zvolit náhradní systém rodinné péče.

První podkapitola se věnuje již zmiňované historii. Popisuje základní mezníky, jako je rok 1989 či 2000. Zmíním se i o tom, jak fungují sociální služby v anglicky mluvících zemích. Druhá podkapitola definuje náhradní péči, třetí navazuje na druhou a věnuje se dělení této péče v ČR.

„Rodina poskytuje dítěti pocit jistoty a bezpečí. V rodině nachází příležitost pro navázání spolehlivého citového vztahu, který je významnou emoční zkušeností a modelem pro další mezilidské vztahy. Emoční akceptace je podstatná pro rozvoj dětské identity, zejména jeho sebeúcty a sebedůvěry“. (Vágnerová, 2008, str. 590)

3.1. Sociální práce s rodinou a její historie

„V roce 1950 byla však bez jakéhokoliv varování a přípravy zrušena pěstounská péče, což mělo za následek, že tisíce dětí musely opustit své nové rodiny a jejich domovem se staly neosobní velkokapacitní dětské domovy a nastala doba rozkvětu tzv. kolektivní výchovy“. (Kovařík, 2000)

Dříve, myslím tím před rokem 1989, byla situace taková, že sociální práce s rodinou probíhala na obvodních či okresních úřadech. Jednalo se tedy o státní instituce, které poskytovaly pomoc rodinám. Pracovnice byly vyškoleny v určitém typu metod, podle kterých se později řídily. Sociální pracovnice ve vztahu ke klientovi (v našem případě k rodině) dodržovaly direktivní a především autoritativní vztah. Děti byly velice často hromadně umisťovány do zařízení pro výkon ústavní výchovy. Samozřejmě, že v této době s rodinou dětí nikdo nespolupracoval a nezřídka se stávalo, že děti své rodiče již nikdy nepotkaly. Děti po dosažení plnoletosti z těchto zařízení vycházely nepřipravené na samostatný život. Existovala teorie, že o děti se v těžké situaci mnohem lépe postará stát než jejich vlastní rodiče. Stát je měl před rodiči ochránit (Bechyňová, Konvičková, 2011).

Česká republika z pohledu sociální práce s rodinou nyní. Teď by se České republice dalo vytknout pouze to, že má na svém území nemalé množství ústavních zařízení (například dětské domovy či kojenecké ústavy). Může se to zdát zbytečné, protože

v současné době se snažíme o co největší omezení ústavní výchovy, chceme prosadit pěstounskou péči (a to jak na přechodnou dobu, tak i dlouhodoběji). Ovšem mezi odborníky najdeme i zastánce ústavní výchovy, a to především z důvodu citové vazby pěstouna a dítěte, tehdy zaniká vazba mezi biologickým rodičem a dítětem (Bechyňová, Konvičková, 2011).

„Zásadní obrat v postoji k přednosti náhradní rodinné péče před ústavní výchovou nastal v právní úpravě, díky přijetí zákona č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů, kterým byla zakotvena přednost náhradní rodinné před ústavní výchovou a povinnost soudu zkoumat, zda výchovu nelze zajistit náhradní rodinnou péčí“. (Vránová, 2011, str. 26)

Důležitým mezníkem při vývoji náhradní rodinné péče byl u nás rok 2000. V tomto roce se začaly objevovat myšlenky a snahy o reformu NRP. Sdružení DOM vydalo Zprávu o stavu náhradní výchovné péče o děti a mládež bez rodinného zázemí v České republice, kde bylo hlavním cílem naznačit nefunkčnost systému ústavní výchovy dětí. Pro lepší představu si dovoluji přiložit tabulku, která ukazuje na umístování dětí a mladistvých osob do náhradní péče v roce 2000. Z tabulky je zřejmé, že počet dětí a mladistvých v ústavní výchově se téměř rovná počtu dětí v celkové NRP.

Umístování dětí a mladistvých do náhradní péče v roce 2000

	Péče budoucích osvojitelů	Péče jiných fyzických osob	Ústavní výchova	Péče budoucích pěstounů	Ochranná výchova	Neumístěné děti
Počet dětí umístěných do NP v ČR	512	1026	2003	81	339	103

Zdroj: Svobodová, Vrtbovská, Bártová, 2013.

V dnešní době došlo k obrovskému pokroku. Oproti době před rokem 1989 se totiž pracuje na tom, aby dítě, které je odebráno z rodiny i tak udržovalo kontakt s biologickými rodiči. Během svého přechodného pobytu mimo domov poznává svou rodinnou historii a rodinné kořeny pomocí, jednak svých rodičů, ale i vychovatelů, sociálních pracovníků či jiných odborníků. Je nutné si uvědomit, že v některých případech je pro dítě oddělení

od rodičů na dočasnou dobu tou nejpříjemnější a nejlepší alternativou (Bechyňová, Konvičková, 2011).

Pokud bychom chtěli hledat, jak vypadá sanace rodiny a sociálně aktivizační služba ve světě, bohužel bychom toho moc nenašli. Našli bychom spíše pojem rodinné služby, které poskytují většinou neziskové organizace.

Například v anglicky mluvících zemích (Velká Británie, USA, Kanada, Austrálie) jsou poskytovány služby a programy tohoto typu: krizové služby, plánování, terapie, poradenské služby, profesní poradenství, case management, programy podporující soběstačnost, programy pro ohrožené skupiny obyvatel. Někdy nabízejí i jiné služby či programy: např. programy pro ohroženou mládež, poradenství během těhotenství, atd. (Welcome to family services. Family services [online]).

3.2. Náhradní péče

„V každé společnosti a v každé době je určitý počet dětí, o které se jejich rodiče nemohou, nedovedou nebo nechtějí starat, popř. to z nějakého důvodu není žádoucí.“ (Langmeier, Matějček, 2011, str. 344).

„Dítě dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí nebo dítě, které ve svém vlastním zájmu nemůže být ponecháno v tomto prostředí, má právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí v souladu se svým vnitrostátním zákonodárstvím náhradní péči.“ (Sdělení č. 104/1991 Sb., Federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte, 1991, online).

Jak jsem již zmínila, pokud rodina selže, je zde možnost náhradní rodinné péče. Proto bych nyní ráda blíže popsala, jaké možnosti jsou.

Náhradní rodinná péče: institut sociálně-právní ochrany dětí, který je určený dětem. Tyto děti z různých důvodů nemohou nadále vyrůstat ve své biologické rodině. Účelem je poskytnutí přechodné nebo dlouhodobé péče, která by se měla co nejvíce podobat té rodinné. Pokud je to možné, měla by být v co největší míře zachována vazba s původní biologickou rodinou (Motejl, 2007).

Do takové náhradní výchovné či rodinné péče by měly být umístovány děti, které jsou vážně ohroženy na svém dalším vývoji. Mezi důvody umístění do náhradní péče patří: zneužívání, týrání, závažné formy zanedbávání a další jevy, které vážně ohrožují život nebo optimální vývoj dítěte (Ptáček a kol., 2011).

„Všem formám náhradní péče je však jedna charakteristika společná – dítě je vychováváno lidmi, jimž se nenarodilo. Genetickým vkladem do života je vybavili cizí a zpravidla docela neznámí lidé. Jeho nynější vychovatelé neměli možnost „sžít se s ním“ v době jeho prenatalního vývoje, neprožívali jeho porod a nesdíleli s ním první období jeho postnatálního vývoje. Přijali je jako „cizí“, či jinak řečeno jako „velkou neznámou“. Následkem toho před nimi stojí zcela osobitý úkol, tj. naučit se mu rozumět, přizpůsobit se mu, upravit svůj životní rytmus a styl tak, aby vyhovoval nejen jim samým, ale i tomuto „neznámému dítěti“. Jsou tedy vystaveni určitým specifickým nárokům“. (Matějček, 1995, str. 45)

3.3. Dělení náhradní péče v České republice

V České republice máme dva základní typy náhradní péče, a to **ústavní péči** a **náhradní rodinnou péči**.

Ústavní péče je v současné době až poslední možností při umístění dítěte do náhradní péče. Je řešena v Zákoně č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. Patří sem:

- ✓ kojenecké ústavy a dětská centra;
- ✓ dětské domovy pro děti do tří let;
- ✓ dětské domovy a dětské domovy se školou;
- ✓ výchovné ústavy;
- ✓ diagnostické ústavy;
- ✓ domovy pro osoby se zdravotním postižením (Halířová, Sychrová, 2014).

„Náhradní rodinná péče je forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno „náhradními“ rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. Má nahrazovat prostředí přirozené rodiny.“ (Matějček, 1999, str. 31).

Má tedy tyto formy:

- ✓ osvojení;
- ✓ poručenství;
- ✓ pěstounská péče;
- ✓ svěření do péče jiné fyzické osoby než rodiče (Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník).

Samozřejmě je, že všechno co je výše zmíněné musí schválit soud, který vždy jedná v nejlepším zájmu dítěte. Někdy ovšem nastane situace, která vyžaduje tzv. okamžitou pomoc.

„Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc poskytují ochranu a pomoc dítěti, které se ocitlo bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy anebo ocitlo-li se dítě bez péče přiměřené jeho věku (§ 15), jde-li o dítě tělesně nebo duševně týrané nebo zneužívané anebo o dítě, které se ocitlo v prostředí nebo situaci, kdy jsou závažným způsobem ohrožena jeho základní práva.“ (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, 1999, online).

Je samozřejmě otázkou, která výchova je pro dítě v těžké (tíživé) životní situaci více vyhovující. Většina z nás si pomyslí, že rodina je pro dítě vším, ale existují i situace, kdy rodina je pro dítě spíše hrozbou či přítěží. V takových situacích tu máme náhradní péči. Myslím si, že je velice dobře, že se v současné době usiluje o to, aby náhradní péče byla co nejčastěji tou rodinnou. Pro lepší představivost toho, v čem je rodinná péče lepší, přiložím opět tabulku, která se věnuje srovnání vývoje dítěte v kojeneckém ústavu a v pěstounské péči na přechodnou dobu. V kojeneckém ústavu se samozřejmě jedná o ústavní typ výchovy a u pěstounské péče na přechodnou dobu je myšlena náhradní rodinná péče. Jak je z tabulky zřejmé, je výchova v náhradní rodině v nejlepším zájmu dítěte.

Srovnání pěstounské péče na přechodnou dobu a institucionální výchovy

Specifika péče	KOJENECKÝ ÚSTAV		PĚSTOUNSKÁ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU	
		Následek		Následek
Intenzita kontaktu dospělého s dítětem	nedostatečná	opoždění vývoje ve všech oblastech	dostatečná	podpora vývoje ve všech oblastech
Individuální péče	nedostatečná, jen v některých případech, omezený čas na jedno dítě	opoždění vývoje ve všech oblastech	dostatečná	podpora vývoje ve všech oblastech
Vztahy	nemožnost zažít oboustranné vzájemné vztahy dítěte s dospělým	opoždění v socioemočním vývoji	podpora vzájemných vztahů dítěte a dospělého	podpora socioemočního vývoje, poskytnutí pocitu bezpečí, citového zázemí
Variabilita a intenzita podnětů	nedostatečná	opoždění intelektového a motorického vývoje	dostatečná	podpora intelektového a motorického vývoje
Charakter prostředí	ústavní	omezená podpora vývoje na zajištění základních biologických potřeb	rodinná struktura	podpora socioemočního vývoje, chápání rodinné struktury, pocitu bezpečí

Zdroj: MPSV, 2011, s. 23

„Jak řada studií potvrzuje, k optimálnímu vývoji dítěte a uspokojení jeho psychických potřeb dochází pouze v prostředí, které poskytuje intenzivní osobní kontakt, vzájemnost vztahu, stimulaci, emocionální podporu a potřebnou individuální pozornost a péči. V tomto ohledu, umístění dítěte do náhradního rodinného prostředí, byť jen na přechodnou dobu, je z hlediska jeho další vývojové prognózy objektivně výhodnější, než umístění do náhradní výchovy ústavní.“ (MPSV, 2011)

4. Sanace rodiny

Kapitola s číslem čtyři vysvětluje a přibližuje sanaci rodiny. V tomto případě se snažíme především zachovat rodinu jako celek. O to se snaží i sociální pracovník, který působí v oblasti sociálně aktivizačních služeb, proto mi přijde velice důležité problematiku sanace rodiny popsat.

V první podkapitole nalezneme několik definic tohoto pojmu, základní princip sanace rodiny a také to, co je hlavním cílem.

Druhá podkapitola je věnována klientům této služby. Přiblížím zde cílovou skupinu a případy, kdy je sanace rodiny vhodná.

Podkapitola s číslem tři zmiňuje legislativní ukotvení sanace rodiny. Objevuje se zde Zákon o sociálních službách (č. 108/2006 Sb.) a Zákon o sociálně-právní ochraně dětí (č.359/1999 Sb.).

4.1. Pojem sanace rodiny

Jistě se shodneme, že skoro každý z nás někdy slyšel pojem sanace. Tento pojem se společně ve spojení se slovem rodina používá v sociální práci, ovšem samotné slovo sanace je užíváno i v jiných oborech, například v medicíně, ekonomii či ekologii. Pro nás je ale stěžejní spojení slov sanace a rodina, tudíž sanace rodiny.

Slovo sanace je převzato z latinského jazyka. Zde znamená uzdravení, vyléčení či napravení. Takže spojení sanace rodiny je možné chápat jako určitou podporu rodiny (Metodické doporučení MPSV k sociální práci s ohroženou rodinou, 2009).

První, kdo definoval pojem sanace rodiny, byl pan Oldřich Matoušek ve své publikaci Slovník sociální práce. Pojem je zde chápán jako všechny cílené postupy, které podporují fungování celé rodiny. Je velice podstatné, aby rodina držela pohromadě jako celek (Matoušek, 2003).

Definice byla později dále a více rozšiřována. „*Sanace rodiny je soubor opatření sociálně-právní ochrany, sociálních služeb a dalších opatření a programů, které jsou poskytovány nebo ukládány převážně rodičům dítěte a dítěti, jehož sociální, biologický a psychologický vývoj je ohrožen. Základním principem sanace rodiny je podpora dítěte prostřednictvím pomoci jeho rodině.*“ (Bechyňová, Konvičková, 2011, str. 18)

Podle Bechyňové (2012) je základním principem sanace rodiny práce s rodinou jako celkem, kdy jde především o dítě, které je konečným příjemcem služby.

Hlavním cílem je potom pokus o prevenci, utlumení či eliminování příčin, které přímo ohrožují vývoj dítěte. Současně je poskytována pomoc a podpora dětem, ale i rodičům. Vždy je důležité se snažit zachovat rodinu pohromadě, jako celek. Tato služba usiluje o to, aby dítě nemuselo být vystaveno odebrání mimo rodinu. Pokud se tak ale stane, služba usiluje o zachování a podporu kontaktu mezi dítětem a jeho rodiči. Mezi úkoly služby patří i snaha o bezpečný návrat dítěte zpět k jeho rodině (Bechyňová a Konvičková, 2011).

I v případě, kdy probíhá sanace rodiny je sestaven multidisciplinární tým odborníků, kteří přesně znají své role, úkoly, způsob hodnocení celé spolupráce, cíl práce s rodinou, časový úsek i cílový stav rodiny.

4.2. Klienti sanace rodiny

Program sanace rodiny je určen rodinám, které se nacházejí v nelehké životní situaci. Často se v rodině objevují mnohočetné problémy. Z toho tedy plyne, že cílovou skupinou této služby je rodina, která je přímo ohrožená nelehkou životní situací. Takovou, kterou rodina již nedokáže bez pomoci vyřešit sama. Je ohrožený vývoj dětí, které patří do rodiny.

Jak demonstruje Bechyňová, výše zmíněné ohrožené skupiny, které nejčastěji bývají zařazeny do programu sanace rodiny, jsou nezřídka většinou společností negativně vnímány a nálepkovány. Společnost je považuje za rodiny, které se špatně starají o své děti, zanedbávají je, nemají o ně zájem. Díky postojům společnosti takové rodiny často nemají důvěru v možnost pomoci od svého okolí.

Dle Bechyňové (2011) jsou ohrožené rodiny, které bývají nejčastěji zařazeny v programu sanace rodiny, často většinou společností vnímány spíše negativně. Společnost si o nich myslí, že se špatně starají o své děti, nemají o ně zájem či je dokonce zanedbávají.

Služba je vhodná u rodin, kde se objevil následující problém:

- ✓ neexistuje citová vazba mezi dítětem a rodičem či není zcela funkční;
- ✓ vážné týraní nebo zneužívání dítěte;
- ✓ rodiče či jeden z nich je závislý (na alkoholu nebo návykových látkách) a odmítá podstoupit léčbu (Bechyňová, 2011).

U rodin, kde probíhá služba sanace, se nejčastěji setkáváme s následujícím:

- ✓ rodiny jsou neúplné (často matky samoživitelky);

- ✓ špatná finanční situace, finanční závislost rodiny na sociálních dávkách, hrozí ztráta bydlení nebo rodina nebydlí ve správných podmínkách pro vývoj dítěte;
- ✓ nízká pracovní intenzita (například dlouhodobá nezaměstnanost rodičů);
- ✓ mladí rodiče nebo rodiny, kde jeden rodič sám vyrůstal v dysfunkční rodině či ústavní výchově;
- ✓ v rodinách velmi často nefungují vztahy se širší rodinou, takže zde není jistota podpory (Bechyňová, 2011).

4.3. Legislativa v rámci sanace rodiny

Legislativní rámec v této oblasti je zastřešen především Zákonem o sociálních službách a Zákonem o sociálně-právní ochraně dětí.

Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách zmiňuje sanaci rodiny v rámci Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi v §65. Patří mezi služby sociální prevence, které mají zabránit a potlačit možnost sociálního vyloučení. *„Služby sociální prevence napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucím ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.“* (Zákon č. 108/2006 Sb., §53)

Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí se sanaci rodiny věnuje především v rozsáhlé novele č. 134/2006 Sb.

5. Sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi

V této kapitole bych ráda přiblížila pomocí definic, co přesně je a jak funguje sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi. Pátá kapitola je pro mou práci stěžejní. Nejdříve se pokusím pojem vysvětlit obecně. Následuje šestá kapitola, která popisuje přímo sociálně aktivizační službu ve městě Rakovník.

V první podkapitole začnu přesnou definicí ze zákona č. 108/2006 Sb., jednak popíši sociálně aktivizační službu pro rodiny s dětmi, ale i sociálně aktivizační službu pro seniory a osoby se zdravotním postižením. Pokusím se v malém shrnutí porovnat tyto dvě služby. Ve druhé podkapitole doplním definice ze zákona dalšími definicemi z odborné literatury a pokusím se službu více i do hloubky přiblížit.

5.1. Sociálně aktivizační služby

Sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi je buď terénní nebo ambulantní služba, která je poskytována rodině s dítětem či popřípadě více dětmi, u kterých je ohrožen jejich vývoj. A to v důsledku dopadů dlouhodobě krizové sociální situace. Tuto situaci rodiče nedokážou překonat sami bez pomoci sociálního pracovníka. Existují zde i další rizika ohrožení vývoje dítěte/děti (Zákon č.108/2006 Sb.).

„Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

- ✓ *výchovné, vzdělávací aktivizační činnosti;*
- ✓ *zprostředkování kontaktu se společenským prostředím;*
- ✓ *sociálně terapeutické činnosti;*
- ✓ *pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.“* (Zákon č. 108/2006 Sb. §65)

Nyní blíže ke službě pro seniory a osoby se zdravotním postižením. Jedná se opět o sociálně aktivizační službu, která se poskytuje buď ambulantně, nebo terénně. Poskytuje se osobám v důchodovém věku nebo osobám se zdravotním postižením. Tyto osoby jsou opět přímo ohroženy sociálním vyloučením (Zákon č. 108/2006 Sb.).

„Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

- ✓ *zprostředkování kontaktu se společenským prostředím;*
- ✓ *sociálně terapeutické činnosti;*
- ✓ *pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.“* (Zákon č. 108/2006 Sb. §66)

Když se nad tím zamyslíme, podstata obou služeb je stejná. Mají stejnou hlavní myšlenku a stejný cíl. Tím je zabránit sociálnímu vyloučení a podpořit návrat uživatelů do společnosti.

Činnosti, které jsou potom poskytovány, se odvíjí od cílové skupiny. U SASRD máme o jednu činnost navíc (celkem zde máme popsány tři činnosti). U SAS pro seniory a osoby se zdravotním postižením máme hlavní činnosti tři.

Jediný rozdíl je v cílové skupině, které se služba poskytuje. Proto u rodiny s dětmi máme jeden bod navíc. Tím jsou výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti.

5.2. SASRD

Dle zákona č. 108/2006 Sb. je služba zařazena mezi služby sociální prevence. Jak už bylo popsáno, služba může být poskytována buď ambulantně (kdy rodina dochází do kanceláře sociálního pracovníka) nebo terénně, kdy naopak sociální pracovník dochází do přirozeného prostředí rodiny.

Cílem služby poté tedy je:

- ✓ posílit funkčnost rodiny, která je ohrožená nebo u ní hrozí sociální znevýhodnění;
- ✓ podporovat rodinu dítěte, která o pomoc zažádala;
- ✓ služba má být současně prevencí před umístěním dětí do náhradní rodinné péče (Kastnerová, 2012).

Nejdříve probíhá tzv. sociální šetření se zájemcem o službu. Poté je na základě oboustranné dohody podepsána písemná smlouva. Rodina (zájemce) je seznámena se svými právy i povinnostmi, možnostmi poskytování sociálně aktivizační služby i s cíli celé spolupráce. Sociální pracovník informuje rodinu o své nahlašovací povinnosti třetí straně (OSPOD a Policie ČR). Klíčový sociální pracovník se s rodinou začíná pravidelně scházet, je povinen vést spisovou dokumentaci rodiny. Současně se stává kontaktním pracovníkem OSPODu (Metodika služby sanace rodiny, 2009).

Sociální pracovník zodpovídá za sociální práci s rodinou i průběh jejich společných setkání. Je zřejmé, že většinou zastává hned několik rolí současně. Uživatel služby vnímá klíčového pracovníka nejen jako jeho společníka při plánování budoucí služby, ale také jako důvěrníka, který je tu pro něj při řešení nelehkých životních situací. I proto je velice důležité a podstatné, aby ve vztahu sociální pracovník a klient vládly sympatie. Protože jedině tehdy může společná spolupráce vést ke zdárnému konci a kladným výsledkům (Bicková, 2011).

Nyní bych se chtěla věnovat metodám a nástrojům SASRD. Jak už je zřetelné ze samostatného názvu, tato služba má především aktivizovat. Toto slovo má svůj základ ve slově „aktivovat“. Proto tedy aktivizace znamená jakousi snahu podpořit k vyšší účinnosti (Wehner, 2013). SASRD je službou, která se snaží o co nejučinnější aktivizaci svých uživatel tak, aby každý z nich, společně se svými rodinami, byli schopni potlačit a překonat důsledky sociálního vyloučení a současně tak posílit samostatnost a sebevědomí rodiny. Služba také napomáhá k tomu, aby děti mohly zůstat ve své původní rodině a jim přirozeném prostředí. Snaží se tak snížit počet dětí, které vyrůstají a dospívají mimo svou biologickou rodinu (MPSV, 2009).

Sociální pracovníci, kteří pracují v SASRD poskytují dva druhy poradenství. A to základní i odborné. Pracovník má ve své kompetenci odkázat rodinu na další odborníky, kteří by mohli rodině pomoci při řešení jejich problémů, například raná péče či občanská poradna (Metodika služby sanace rodiny, 2009).

Základní činnosti, které poskytuje SASRD jsou vyznačeny ve Vyhlášce č. 505/2006 Sb..

Celkem jsou to čtyři okruhy činností, a to:

- ✓ výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti;
- ✓ zprostředkování kontaktu se společenským prostředím;
- ✓ socioterapeutické činnosti;
- ✓ pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Mezi **výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti** patří pracovně výchovná činnost s dětmi, ale i dospělými, například nácvik vedení domácnosti či rodičovské chování (Metodika služby sanace rodiny, 2009).

Druhý okruh tvoří **zprostředkování kontaktu se společenským prostředím**. To probíhá následovně, sociální pracovník doprovází rodinu například na jednání k soudu či na úřady, atd. (Vyhláška č. 505/2006 Sb.).

Třetí částí jsou **socioterapeutické činnosti**, sem řadíme především rozvoj a upevnění sociálních schopností a dovedností rodiny. Můžeme sem zařadit i začlenění zpět do společnosti (Vyhláška č. 505/2006 Sb.).

V pořadí již čtvrtou oblastí je **pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí** (Zákon č. 108/2006 Sb.).

V této oblasti se sociální pracovník ze SASRD spojuje s OSPOD a vytvoří se interdisciplinární tým odborníků, který tvoří tzv. záchrannou síť kolem rodiny.

Jedním členem je právě i sociální pracovník. Mezi odborníky najdeme: sociálního pracovníka SASRD, pracovníka OSPODu, školského pedagoga, psychologa, policii, atd. (Hanušová a Hellebrandová, 2006).

Je důležité si uvědomit, že ve středu interdisciplinárního týmu je vždy rodina, na které záleží nejvíce. Složky tohoto týmu mezi sebou spolupracují a doplňují navzájem své zkušenosti v nejlepším zájmu rodiny (Kuzníková, 2011).

V některých metodikách SASRD není přesně vymezen časový interval. To znamená, že není přesně určeno, jak dlouho má být služba uživatelům poskytována. Jsou však přesně stanovené podmínky a možnosti poskytování. Je vydefinována i cílová skupina, které se má služba poskytovat. Takže sociální pracovník poté sám zváží a určí, zda je spolupráce s rodinou ještě užitečná a potřebná (Standardy kvality sociálních služeb - výkladový sborník pro poskytovatele, 2008).

Uvedla jsem definice toho, co to SASRD je. Cíl služby, metody a nástroje pomoci, kterých pracuje i časový interval trvání služby. Teď bych ráda blíže popsala případy, ve kterých může SASRD pomáhat. **Matoušek, Pazlarová a jejich kolektiv uvádějí následující případy**, kdy je pomoc sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi užitečná a nápomocná:

- ✓ **rodina ohrožující dítě** – tím chápeme např. nevhodné životní podmínky pro vývoj dítěte, zanedbávání, zneužívání či týrání dítěte;
- ✓ **rodina, kde se vyskytuje domácí násilí** – „*Domácí násilí je nejrozšířenější formou násilí vůbec, přičemž je současně formou nejméně kontrolovanou a co do své frekvence a závažnosti nejvíce podceňovanou.*“ (Matoušek, Kodymová, Koláčková, 2005, s. 227);
- ✓ **dítě v náhradní výchově** – situace, kdy je dítě umístěno do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (popřípadě v dětském krizovém centru) či v diagnostickém ústavu, zkrátka výchovu dítěte přebírá někdo jiný než jeho rodina;
- ✓ **rodina s rizikovým dítětem** – pokud má dítě rizikové chování, ohrožuje samo sebe, ale může tímto chováním ohrožovat i druhé, své okolí. U mladších dětí toto chování nazýváme tzv. poruchou chování. Dále sem patří delikventní chování, což je chování, které přímo překračuje meze zákona;
- ✓ **závislost v rodině** – závislost dospělého např. na alkoholu, návykových látkách, atd.;
- ✓ **duševně nemocný dospělý**;
- ✓ **rodina v rozvodu** – v dnešní době velmi častý a hojně vyskytovaný problém;

- ✓ **dospělý člen rodiny ve výkonu trestu odnětí svobody, apod.** (Matoušek, Pazlarová, 2014).

Berg zastává názor, že je nezbytně důležité mít stále v mysli, že služba péče o děti není a ani nechce být sokem rodičů. Práce s rodinou musí být zaměřená na rodinu jako celek. Protože rodina je jakýmsi partnerem při podstatném rozhodování, při hledání a stanovování cílů a společně hledá své přednosti a zdroje. Tím, že práce sociálního pracovníka rodinu upevňuje, „*může dětem vytvářet bezpečné a láskyplné prostředí a přitom si zachovávat jedinečné kulturní i jiné charakteristiky. S takovou pomocí jsou rodiny schopny žít nezávisle a s minimem vnějších zásahů*” (Berg, 2013). Mezi hlavní zásady řadí individuální přístup směrem k potřebám rodiny. V případech složitějších problémů se na jejich řešení podílí tým odborníků (Berg, 2013).

Rodina je velice důležitá pro každého z nás a pro děti ještě o mnoho více. I proto je důležité, aby rodina zůstávala, pokud možno, vždy pohromadě. Když se objeví nějaký problém a je nutná pomoc sociálního pracovníka, ten by se měl vždy snažit podporovat tuto soudržnost rodiny.

Na konec kapitoly si dovoluji použít jednu definici rodiny, kde je znatelné, jak moc je rodina důležitá. Jozef Výrost ve své publikaci zmiňuje, že: „*rodina jako primární nositel kultury poskytuje základ norem a hodnot dané společnosti. Vede dítě ke společenskému životu v prostředí, ve kterém vyrůstá, učí ho, orientovat se ve světě symbolů. Rodinná výchova seznamuje dítě s kulturními vzorci (tradice, zvyky, mravy, zákony, tabu apod.) tím, že se dítě učí respektovat požadavky rodičů a je sankcionované za jejich nesplnění.*“ (Výrost, Slaměnik, 2008, s. 50)

6. Sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi Rakovník

V pořadí již šestou kapitolu, bych chtěla věnovat přímo sociálně aktivizační službě pro rodiny s dětmi ve městě Rakovník.

Toto zařízení jsem si vybrala záměrně, a to především z důvodu, že jsem zde strávila i několik stáží a práce paní sociální pracovnice mi připadala velice zajímavá, poutavá a pestrá. Líbilo se mi, že není vůbec monotónní ani jednotvárná. Sociální pracovnice vykonává jak ambulantní, tak i terénní práci.

Nejdříve se budu obecně věnovat sociálně aktivizační službě, popíši, jak organizace funguje. Také, jaká je náplň práce sociální pracovnice. Poté bych chtěla popsat mé působení v této organizaci a uvést i můj názor na tuto službu, protože v rámci praktické části se této problematice chci také věnovat. Ráda bych nakonec, do této kapitoly vložila i příběh jedné rodiny pro lepší představu a orientaci.

6.1. Sociálně - aktivizační služba pro rodiny s dětmi

Tato organizace, která působí v Rakovníku, je poskytována Dětským domovem v Novém Strašecí, ale kancelář služby se nachází samostatně, nikoliv v budově poskytovatele. Službu tvoří paní sociální pracovnice, na kterou může být navázáno maximálně 15 rodin, kterým se věnuje a pomáhá jim. Funguje dle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách a je poskytována bezplatně.

Obsahem služby je ambulantní a terénní sociální služba poskytovaná rodinám s dětmi. U těchto dětí je přímo ohrožován jejich vývoj, a to především v důsledku dopadů dlouhodobě nepříznivé sociální situace. Problém nedokáže rodina, přesněji řečeno rodiče, vyřešit sami, bez pomoci. Proto je vývoj dětí přímo ohrožen.

K cílům služby řadíme:

- ✓ minimalizování rizik, která jsou spojené s žitím v sociálně znevýhodňujícím prostředí;
- ✓ sanace rodiny dítěte, které je umístěno v náhradní rodinné péči (aby byl vhodný a možný návrat dítěte do původní rodiny);
- ✓ zamezování ohrožení dětí;
- ✓ sociální pracovnice poskytuje i potřebné informace, které přímo přispívají k řešení nepříznivé sociální situace;
- ✓ informovat o službách a aktivitách, které jsou lokálně dostupné;
- ✓ sociální pracovnice zvyšuje právní a občanské vědomí, sociální kompetence a sociální mobilitu klientů;

- ✓ rozvoj spolupráce s dalšími organizacemi, které mohou přispět ke splnění cíle klientů.

Zásadami pro organizaci jsou: respektování práv uživatelů, individuální podpora klientů, schopnost sociální pracovníce nahlížet na situaci klientů v souvislostech jejich života, možnost spolupráce s ostatními organizacemi v okolí, respektování individuálních tradic, hodnot a potřeb klienta. Vše je pak ve shodě s etickým kodexem sociálních pracovníků.

Posláním služby je to, aby klienti překonali nepříznivé životní situace, aby se mohli zapojit do většinové společnosti a poté vytvářet plnohodnotné sociální vazby. (Internetové stránky Dětského domova Nové Strašecí [online])

„Cílová skupina:

- ✓ *rodiny s dětmi/dítětem, které je ohroženo společensky nežádoucími jevy;*
- ✓ *osoby opouštějící školská zařízení pro výkon ústavní výchovy;*
- ✓ *rodina s dítětem, jehož vývoj je ohrožen v důsledku dopadu dlouhodobě nepříznivé sociální situace, kterou rodiče nedokážou bez pomoci překonat;*
- ✓ *rodina s dítětem umístěným v náhradní rodinné péči.*“ (Internetové stránky Dětského domova Nové Strašecí [online])

Činnosti, kterým se služba věnuje, potom jsou:

- ✓ zprostředkování kontaktu se společenským prostředím;
- ✓ výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti;
- ✓ pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Sociálně - aktivizační služba pro rodiny s dětmi, ve městě Rakovník, je finančně přímo podpořena z projektu Podpora vybraných druhů sociálních služeb ve Středočeském kraji.

Nyní k popisu pracovních činností. Sem řadíme:

- ✓ depistážní činnost (cílené a včasné vyhledávání);
- ✓ samostatné sociálně-právní poradenství či sociální práce s jednotlivci nebo rodinami v krizových situacích;
- ✓ sociální pracovníce poskytuje i krizovou intervenci;
- ✓ sociální práce, která pracuje s jednotlivci, rodinami či skupinami se zvýšeným rizikem sociálního vyloučení nebo, u kterých hrozí vznik problémů v osobním nebo sociálním vývoji;
- ✓ pracovní-výchovná činnost s dětmi i dospělými;
- ✓ snaha zajistit podmínky a poskytnout podporu pro přiměřené a vhodné vzdělávání dětí;

- ✓ nácvik motorických, psychických a sociálních schopností a dovedností u dětí;
- ✓ současně i snaha zajistit podmínky pro společensky přijatelné volnočasové aktivity;
- ✓ doprovod dětí do školy, k lékaři, na zájmové aktivity a také doprovod zpět domů;
- ✓ zpracovávání sociální dokumentace;
- ✓ pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí;
- ✓ další možné vzdělávání, které je dané zákonem.

Existují i určitá kritéria pro poskytnutí služby. Těmi jsou následující. První podmínkou je to, že problém klienta je řešitelný v rámci nabídky poskytovatele (popřípadě nabídky, kterou může poskytovatel zprostředkovat). Druhou podmínkou je, že problém neumí nebo nemůže vyřešit klient/klienti z vlastních zdrojů ani za pomoci své rodiny nebo svých přátel (Internetové stránky Dětského domova Nové Strašecí [online]).

„Kritéria pro odmítnutí služby jsou:

- ✓ *problém zájemce není řešitelný v rámci nabídky poskytovatele nebo v rámci nabídky služeb, které může poskytovatel zprostředkovat;*
- ✓ *etická nepřijatelnost zájemcova požadavku;*
- ✓ *negativní zkušenost se zájemcem z minulosti, která nepřekonatelně brání v práci se zájemcem (nespolupracují, manipulativní, agresivní klient);*
- ✓ *toxikománie či jiná patologie bránící konstruktivní spolupráci.“* (Internetové stránky Dětského domova Nové Strašecí [online])

Jaká je náplň práce sociální pracovnice? Zajišťování sociálně-právního poradenství a sociální práce s rodinami nebo jednotlivci v krizových životních situacích. Dále poskytování krizové intervence, depistážní činnost (cílené vyhledávání a včasné vyhledávání jednotlivců, rodin či skupin v nepříznivé sociální situaci). Tedy především sociální práce, která je zaměřená na jednotlivce, rodiny a skupiny se zvýšeným rizikem sociálního vyloučení. Nebo tam, kde může hrozit vznik závažných problémů v osobním nebo sociálním vývoji (Internetové stránky Dětského domova Nové Strašecí [online]).

6.2. Mé působení v této organizaci

Službu jsem poznala již během svého bakalářského studia, kdy jsem jednu ze svých stáží plnila právě v Dětském domově v Novém Strašecí. Paní sociální pracovnice mi tehdy nabídla, že bych jeden den mohla strávit právě v Rakovníku, kde sídlí kancelář sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, která patří pod dětský domov. Byla jsem velice ráda, protože jsem dosud takovou zkušenost neměla. Práce v tomto druhu sociálních služeb mě

značně zaujala. Proto jsem se rozhodla, zde plnit i jednu ze svých stáží na navazujícím magisterském studiu. A tak jsem vlastně dospěla i k tématu mé diplomové práce. První dny probíhaly spíše informativně. Seznámila jsem se s obsahem základních dokumentů organizace, přečetla si etický kodex a standardy služby. Jeden den navštívila kancelář paní se dvěma syny, která potřebovala pomoc a vyřešit problémy s úřady. Byla klientkou, proto se jí paní sociální pracovnice snažila co nejlépe poradit. Poté jsem se věnovala složce jedné z rodin, kde jsem si podrobně nastudovala problém, který rodina měla. Později mi paní sociální pracovnice dokonce nabídla, že bych si její práci mohla vyzkoušet a vést rozhovor s rodinou sama. To se podařilo a při návštěvě rodiny jsem si tedy vyzkoušela práci, kterou paní sociální pracovnice vykonává běžně každý den. Měla jsem možnost zkoumat a poznat rodinu v jejich přirozeném prostředí a vidět jejich chování i mimo kancelář služby. Bylo to pro mě velice přínosné. O rodině se více zmíním v následující kapitole, která se bude věnovat bližšímu rozboru problémů rodiny. Budu se snažit ukázat na příkladu, jak funguje práce v sociálně aktivizační službě pro rodiny s dětmi v praxi.

Během mého působení jsem měla za úkol poznat jak ambulantní, tak i terénní práci. Věnovala jsem se i nastudování zákonů, kterými se sociální pracovnice v této službě řídí. Proto zde některé nejdůležitější uvedu. Základem je **č. 108/2006 Sb. Zákon o sociálních službách**, dále **č. 359/1999 Sb. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí**, **č. 110/2006 Sb. Zákon o životním a existenčním minimu**, **č. 111/2006 Sb. Zákon o pomoci v hmotné nouzi**, **č. 582/1991 Sb. Zákon o organizaci a provádění sociálního zabezpečení**, **č.117/1995 Sb. Zákon o státní sociální podpoře**, atd..

Seznámila jsem se i s druhy spisů, které paní sociální pracovnice vede. Například Sociální agendu a spisy, složky klientů (úvodní list se základními údaji, smlouvy o spolupráci, další složky a přílohy → rozsah činností soc. aktivizační služby pro rodiny s dětmi, vnitřní pravidla, monitorovací list podpořené osoby (pro MPSV), smlouvy ohledně ochrany osobních údajů, souhlasy se zpracováním osobních údajů). Dále sociální pracovnice zpracovává dokumenty, které souvisí s mapováním spolupráce s klienty a analýzou jejich potřeb. Následně zpracovává vyhodnocení a plnění těchto plánů. Také u klientů, kteří přichází pro tzv. jednorázovou pomoc, musí sepsat seznam o průběhu podpory. Zpracovává i seznam klientů a přesný čas, který u nich stráví a změny, ke kterým došlo. Tyto údaje jsou pak posílány (jednou za půl rok) na MPSV, kde hodnotí, jak moc je služba úspěšná a potřebná.

Zjistila jsem tedy, že formy poskytování mohou být buď ambulantní, nebo terénní. Sociální pracovnice pracuje na úrovních případové SP, SP s rodinou i skupinové práce.

Konkrétní aktivity, které jsem při práci vypožadovala a podílela se na nich:

- ✓ jednotlivá setkání s rodinou (popřípadě jednotlivými členy rodiny);
- ✓ hledání cest pro vyřešení problémů;
- ✓ soustředění se na mapování rodinné situace a vyhledání problému či dílčích problémů;
- ✓ sociální poradenství nebo doporučení a kontakt na jiné odborníky, kteří mohou rodině pomoci;
- ✓ podporování sanace rodiny;
- ✓ sociální pracovnice dochází i na kontroly do rodin (do jejich přirozeného prostředí);
- ✓ poté spíše zápisy či doprovod klientů na úřady.

Metody a techniky sociální práce, které byly používány: sanace rodiny, pozorování, rozhovor, kazuistika, přístup orientovaný na úkoly, systemický přístup, přístup orientovaný na klienta, atd.

Techniky, které paní sociální pracovnice prováděla: aktivní naslouchání, reflektování, cirkulární dotazování a kladení konstruktivních otázek.

Mým cílem bylo zjistit kompetence sociální pracovnice, zúčastnit se schůzky s klienty a zlepšit komunikaci v rámci této cílové skupiny. Myslím si, že cíl byl naplněn ve všech bodech.

6.3. Příběh jedné rodiny

Paní X. (40 let) pochází z úplné rodiny. Ale její rodiče jsou už oba po smrti. Setkává se se svými dvěma bratry, jeden je mladší a druhý je starší. Má dva syny A. (6 let) a B.(4 roky). Jejich otec spáchal před dvěma roky sebevraždu, takže paní X. je na výchovu svých synů zcela sama. Občas se schází s babičkou a dědou, tedy rodiči svého zesnulého partnera, kteří se jí snaží pomoci občasně výpomocí i finančně.

Paní X. bydlí se svými dvěma syny na ubytovně, momentálně není nikde zaměstnána, ovšem místo si snaží najít a tvrdí, že pracovat chce. Starší syn navštěvuje mateřskou školu a mladší syn navštěvuje zvláštní mateřskou školu, protože má problémy s mluvou.

Jak tedy v této rodině pomáhá paní sociální pracovnice? Například pomohla paní X. Vyhledat odbornou pomoc pro mladšího syna, z důvodu jeho špatné řeči. Snaží se jí pomoci najít zaměstnání, navštěvuje společně s ní úřady, pomáhá jí sehnat lůžko

pro mladšího syna (do svých 3 let spal v dětské postýlce a nyní se dělí o jednu postel s matkou). Když měl starší syn karneval, pomáhala paní sociální pracovnice sehnat kostým, protože paní X. si ho nemůže dovolit koupit. Dochází do rodiny každý týden, snaží se aktivně rozvíjet oba syny, hraje si s nimi a radí paní X. ohledně jejich výchovy. Nosí jí jednoduché recepty a pomáhá jí vařit, protože to paní X. nezvládá (děti jedly pouze polévky z pytlíku).

Paní X. si často velmi ráda a sdílně s paní sociální pracovnicí povídá, nechá si od ní poradit a pomoci. Myslím si, že pokud klient pomoc nechce a odmítá, potom práce s ním nemůže být tak účinná a platná.

Toto je jen malá ukázka toho, jak je práce sociálních pracovníků ze sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi potřebná. Jsem naprosto přesvědčena, že pokud by tyto služby neexistovaly a nefungovaly, bylo by mnohem více opuštěných dětí v dětských domovech.

Vágnerová vnímá rodinu jako: „*nejsoukromější lidskou skupinu*“ (Vágnerová, 2010). A proto je velice důležité a podstatné, snažit se rodinu zachovat a obnovit její funkčnost.

7. Výzkumná část

Výzkumná část přímo vychází z předchozí teoretické části. Ta byla věnována sociálním službám, sociálně aktivizační službě všeobecně a poté sociálně aktivizační službě ve městě Rakovník. Empirická část je zaměřena konkrétněji, na sociálně aktivizační službu ve městě Rakovník.

Chtěla jsem se soustředit především na to, jak ji klienti SASRD vnímají a v čem jim konkrétně služba pomohla či pomáhá v jejich rodinách. Dalším důležitým tématem pro mě byly předsudky v sociálních službách. Zda je možné, že klienti mají zprvu obavy službu využívat, protože si myslí, že sociální pracovník/pracovnice má pouze jediný úkol a poslání, a to odebrat jim dítě/děti.

Zvolila jsem kvalitativní výzkum, formou narativního (vyprávění a poslech příběhů) rozhovoru, protože bych ráda dala větší možnost, vyjádřit se klientům k danému tématu. Téma chci zkoumat hlouběji, nikoli jen povrchově.

7.1. Cíl výzkumného šetření

V praktické části své diplomové práce se snažím **zjistit vliv SASRD Rakovník na její klienty**, a to pomocí rozhovorů. Proto jsem oslovila zástupce mužů i žen, aby byly zřetelné názory obou skupin. Je možné, ba očekávané, že najdeme i určité rozdíly ve vnímání muže a ženy.

Vzhledem k hlavnímu cíli jsem si zvolila ještě dva dílčí cíle, a to:

C1 – zjistit v čem konkrétně rodinám SASRD pomáhá.

C2 – zjistit zda existují předsudky vůči pracovníkům SASRD.

7.2. Výzkumné otázky

Stanovila jsem si celkem tři základní výzkumné otázky. Na ně pak navazují dílčí výzkumné otázky, kterých je celkem devět.

Z toho potom plyne, že rozhovor bude obsahovat celkem 12 otázek, na které se chci respondentů ptát. Jelikož je rozhovor pouze polostrukturovaný, je možné, že ve finálním přepisu rozhovoru objevíme otázek více.

HVO1:

Jaký vliv měla na Váš život sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi?

DVO k HVO 1:

1. Jaký vliv na Váš život měla minimalizace rizik, která byla spojená s (doplnit dle příběhu klienta)?
2. Jak Vám SAS pomáhala, aby Vaše rodina mohla zůstat pohromadě? Jaký vliv na Váš život měla služba z pohledu: řešení rodinných konfliktů, ve výchově, v zamezování ohrožení dětí?
3. Jak ovlivnily Váš život informace k řešení Vaší nepříznivé situace, které jste získaly díky SAS?
4. Byly Vám v rámci služby SAS zprostředkovány i další informace, (právní, občanské povědomí, sociální kompetence), které ovlivnily Váš život? Jak?
5. Čerpali jste i jinou službu od jiné organizace, kterou Vám SAS doporučila? Pokud ano, jaký vliv tato služba měla na Váš život?

HVO2:

Jaký vliv na Vás měly činnosti, kterým se služba SAS věnuje?

DVO k HVO 2:

6. Jak Vám v rámci služby SAS pomohlo zprostředkování kontaktu se společenským prostředím? Jaký to mělo vliv na Váš život?
7. Jaký vliv na Váš život měly výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti služby SAS?
8. Jaký vliv na Váš život měla pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmu a při obstarávání osobních záležitostí?

HVO3:

Jaké předsudky vůči SASRD jste měli Vy, než jste začali službu využívat?

DVO k HVO 3:

9. Co by bylo možné ze strany sociálních pracovníků dělat, aby byla lepší informovanost o tom, co služba poskytuje?

7.3. Metody a techniky výzkumu

V této práci byla záměrně zvolena metoda kvalitativního výzkumu, formou rozhovorů. Kvalitativní výzkum zkoumá problém více do hloubky, ale u menšího počtu respondentů.

Kvalitativní výzkum chápeme jako: *„jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur, nebo jiných způsobů kvantifikace. Může to být výzkum*

týkající se života lidí, příběhů, chování, ale také chodu organizací, společenských hnutí nebo vzájemných vztah.“ (Strauss, Corbinová, 1999, s. 10)

Podle Hendla (2005) je hlavním cílem kvalitativního výzkumu to, aby výzkumník pochopil a rozuměl chování lidí v určité sociální situaci. Tomu, jak tito lidé přemýšlí, jak jednají a jak organizují své každodenní aktivity.

Jako výzkumná metoda byl zvolen polostukturovaný rozhovor, a to především z důvodu možného delšího vyprávění u některého z respondentů.

7.4. Charakteristika respondentů

Zdrojem informací byly celkem tři respondenti. Dvě ženy (paní X. (40 let), paní Z. (36 let)) a jeden muž (pan Y. (28 let)). Všichni využívají služby SASRD. Nyní krátce k jejich životním příběhům.

Paní X. pochází z úplné rodiny, ale oba rodiče jsou již po smrti. Má dva bratry, jednoho mladšího a jednoho staršího. Nyní bydlí na ubytovně a vychovává své dva syny (4 roky a 6 let). Otec chlapců spáchal sebevraždu, takže paní X. je na výchovu svých malých synů zcela sama. Občas jí pomůže dědeček a babička od zesnulého partnera, ale převážně je na vše sama. Zaměstnaná nyní není. Řeší tedy problémy s bydlením, hledá práci a navíc jí tíží velké finanční potíže.

Pan Y. pochází též z úplné rodiny, má dva sourozence, mladší sestru a mladšího bratra. Oba rodiče bydlí ve stejném městě, ale nestýkají se. Pan Y. bydlí v pronajatém bytě 2+1 se svou přítelkyní (26 let) a čtyřmi dětmi. Dvojčata, dvě dívky (2 roky), ale pan Y. není jejich biologický otec. Poté dvojčata (1/2 roku), také dvě děvčátka. Jedna z děvčátek má vrozenou vadu srdce, tudíž velmi často leží i s její matkou v nemocnici a veškerá péče o ostatní děti i domácnost přechází na pana Y.. Možná i proto nemá stálou práci, peníze se snaží vydělávat na brigádách. Má tedy finanční potíže, hledá stálou práci alespoň na kratší úvazek.

Paní Z. pochází z neúplné rodiny, svého otce nikdy nepoznala, její matka žije na Slovensku. Paní Z. má syna (9 let), společně bydlí na ubytovně. Pracuje jako uklízečka v nemocnici. Má problémy s alkoholem, které si nechce připustit. Často zanedbává péči o svého syna a později toho lituje. Většinu peněz utratí za alkohol a cigarety, poté nezbyvají peníze na jídlo a další jiné potřeby. S otcem syna se nestýká, s péčí o syna jí však pomáhá otec bývalého přítele, dědeček jejího syna. Syn vnímá jako svůj mužský vzor dědečka, má ho moc rád a sám řekl, že občas by raději bydlel u prarodičů. Má tedy

finanční potíže, hledá lepší bydlení i lepší práci, poté má problémy s alkoholem, ale léčit se nechce, bojí se, že přijde o syna. Ale i tak doufá, že se z této těžké situace zvládne dostat.

7.5. Výzkumné šetření a jeho organizace

Respondenti byli nejdříve obeznámeni sociální pracovnící SASRD, že jim budu telefonovat ohledně rozhovoru k mé diplomové práci. Telefonicky jsem tedy informovala všechny tři respondenty a domluvila den a hodinu online rozhovoru, protože covid doba mi bohužel jinou možnost nedovolovala, i proto mám pouze tři respondenty. Opět telefonicky jsme si domluvili den a hodinu, která nám všem vyhovovala pro uspořádání online rozhovoru. Klient vždy došel k počítači do kanceláře paní sociální pracovnice SASRD, která klienty nechala o samotě a už nic nebránilo našemu společnému povídání a sdílení.

Na začátku jsem seznámila klienty s informovaným souhlasem, který mi paní sociální pracovnice vytiskla a každý klient mi ho velmi ochotně podepsal. Seznámila jsem respondenty s tím, že samozřejmě zachovám mlčenlivost, pozměním jejich jména a vše zjištěné použiji pouze v mé diplomové práci. Obeznámila jsem je i s tím, že si rozhovor budu nahrávat a to z důvodu toho, že ho později pro účely mé práce musím přepsat. Všichni se vším souhlasili. Poté začal polostrukturovaný rozhovor.

Zúčastnění byli velice vstřícní a ochotní sdílet své životní příběhy. Během rozhovoru se neobjevily žádné nečekané problémy ani skutečnosti.

Čas rozhovorů se pohyboval od 20 minut do 45 minut. Probíhaly od ledna 2021 do dubna 2021. Jak již bylo řečeno, rozhovory jsem si nahrávala za účelem pozdějšího přepisování.

Tímto bych moc ráda poděkovala všem zainteresovaným za ochotu a vstřícnost, kterou projevili v souvislosti s psaním mé práce.

7.6. Interpretace výzkumu

V této podkapitole bych ráda ke každé otázce, která byla součástí rozhovorů s klienty, nejprve doplnila informace od každého klienta a pak můj krátký komentář ke každé otázce. Například o tom, jaké jsem měla očekávání, zda se mé očekávání v průběhu výzkumu potvrdilo či nikoliv. Nyní už tedy blíže ke každé otázce.

1. Jaký vliv měla na Váš život sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi?

Paní X.: *A když už jsem byla fakt zoufalá, řekla jsem té známé, jestli by mi taky nemohla pomoci. Moc jsem teda tomu nevěřila, ale ona řekla, abych přišla, že se seznámíme a domluvíme. Od té doby se známe a mě i dětem pomáhá.*

Pan Y.: *Pro mě, mou přítelkyni a všechny naše děti je to veliká pomoc. Bez týhle pomoci sme jen velice špatně zvládali všechno, co se na nás navalilo.*

Paní Z.: *Jo tak docela dobrý no. Snažej se mi pomoci, ale stejně říkaj, že to záleží hlavně na mně. Na tom, jak se budu snažit já a spolupracovat s nima. Já jako chci, ale je to těžký. Ale v celku na mě ta služba má dobrej vliv, nebo teda alespoň myslím. I lidi z okolí to říkaj. Tak snad to tak je.*

Komentář autorky: V následujících úryvcích z rozhovorů je možno vypořádat, že vliv SASRD na klienty je ve všech třech případech kladný. Paní X. měla nejdříve obavy, ale od doby, kdy se s paní sociální pracovnící zná, tak ví, že jí chce hlavně pomoci. Pan Y. uvádí, že pomoc ze strany paní sociální pracovnice je přímo veliká. A že bez této pomoci předtím vše špatně zvládali. Paní Z. si také myslí, že vliv je kladný, jen zde pozorují mírný problém s tím, že nevidí, nebo spíš nechce vidět svůj problém s alkoholem.

Celkově odpovědi odpovídají tomu, co jsem si o vlivu SASRD na klienty myslela. Mým názorem je, že vliv služby je vždy kladný, ale je jenom na klientovi, jak s pomocí naloží. Dalším důležitým předpokladem úspěchu služby je to, že klient pomoc očekává, chce si nechat pomoci a pomoc vnímá. Jinak je naprosto neefektivní pomáhat.

2. Jaký vliv na Váš život měla minimalizace rizik, která byla spojená s (doplnit dle příběhu klienta)?

Paní X.: *Já sem se dřív furt hodně bála, co bude příští den, jestli i s dětma budeme mít střechu nad hlavou a někdy i co jíst. A někdy mi to zase bylo skoro jedno, ale vim, že to bylo špatně. Muž měl k tomu ty problémy s nervama a pitím a blbě to dopadlo. Teď už ty strachy tak neprožívám. Jeden syn chodí do normální školky, kde se mu líbí, chutná mu tam jíst a hodně se zlepšil v tom svém pokroku. Druhý chodí do té speciálky – školky a už se mu tam nikdo nesměje, že je hloupý nebo zlobí. Taky už pravidelně chodí peníze za tátu, ten sirotčí důchod. A já mám slíbenou práci. Na ubytovně nám přidělili lepší, větší pokoj, je hned vedle kuchyňky a záchodů, takže to nemáme přes celou chodbu. Jo a svítí nám tam hezky sluníčko a i správcová je na nás hodnější. Taky se učím vařit lepší jídla, protože já jsem nic neuměla. A oblečení mají teďka děti dost a pěkný i když je po někom.*

Pan Y.: *Hodně se to ukázalo v době, kdy musím zůstat doma sám s ostatními třema holkama. Protože přítelkyně je s tou nemocnou v nemocnici. To sem byl naprosto hotovej. Máma přítelkyně se sice snažila, ale v noci jsem se často nevyspal, holky brečely, špatně jedly, hlavně ta malá. Já se toho musel hodně naučit. Teď už se víc všechno zaběhlo, hlavně díky té pomoci naší paní.*

Paní Z.:*No já vim, že nemám tolik pít, ale každě se někdy napije a tady taky všichni pijou a kouřej. Tak co!!! Spěčí o syna mi ale dost pomáhaj. Nosej mi třeba pastelky a papíry, aby si kluk měl s čím hrát, někdy i hračky. Chtěl by chodit na kroužky, ale na to já peníze nemám, tak má alespoň nějakou zábavu tady doma. Třeba minule nám přinesla stolní hru, kterou teď spolu někdy hrajeme, a oba nás to moc baví. Vlastně se tím i sbližujeme, za to jsem vlastně dost ráda.*

Komentář autorky: V otázce druhé se rozvíjí odpovědi, které jsem získala již v první otázce. V prvním druhém i třetím případě se jednalo především o minimalizaci rizik, která byla spojená s péčí o nezletilé dítě/děti. Opět mi přijde, že vliv je ve všech případech velice kladný a užitečný. Paní sociální pracovnice se snaží do rodin donášet i hračky, pastelky nebo výživu pro malé děti. Při mém působení v této službě jsem několikrát byla svědkem, kdy paní sociální pracovnice sháněla potřeby nebo výživu pro malé děti, ale i dospělé. Jednou jsme dokonce roznášely jídlo z potravinové banky jako pomoc do rodin. Líbilo se mi, že lidé vždy poděkovali, bylo vidět, že mají radost z toho, že jim byla poskytnuta tato materiální pomoc.

3. Jak Vám SAS pomáhala, aby Vaše rodina mohla zůstat pohromadě? Jaký vliv na Váš život měla služba z pohledu: řešení rodinných konfliktů, ve výchově, v zamezování ohrožení dětí?

Paní X.: *No, spolu s klukama jsme mohli zůstat právě, poněvadž sem mohla zlepšit ty podmínky pro děti. Bydlíme slušně a možná, až bych dělala, by se mohlo najít i jiný, ještě lepší bydlení v normálním baráku. Hlavně, že mi po muži už pravidelně platí ten důchod. Když žil, často se na nás i vykašlal a vymlouval se. Pil pivo a tvrdý. Jednou mi ublížil, potom se brzy oběsil. Oba bráchové s dětma za námi už chodí. A to taky zařídila paní sociální! Udělala takovou schůzku a říkala, abychom mysleli na to, že jsme sourozenci a navzájem se potřebujeme. Dyť sme rodina a tak musíme držet pohromadě. Děti už podle mě nejsou ničím ohrožovaný, jen někdy, když je na ubytovně v noci moc veselo. V patře nad námi jsou vožralí a děti nemůžou spát. Někdy musí přijet i policajti. Proto chci tu práci a odstěhovat se.*

Pan Y.: *My jsme neměli hádky, že by sme byli rozhádání, spíš mi štve, že vlastní moje rodina mi tak nějak zavrhla. Ani vo peníze sme se nehádali, přítelkyně je moc hodná, ale plakávala kvůli nim a to mi jako chlapa štválo a hlavně, že jich nedokážu víc přinést. To asi ty děti ohrožovalo vlastně nejvíc. Že nebude na plíny, mlíko, placení nájmu a jiný potřebný věci. Všechno to postupně naše paní pomohla dorovnat.*

Paní Z.: *Jo oni mi raděj, jak co mám dělat, ale já sem dobrá matka a svýho kluka mám ráda. Jenom mu motaj hlavu rodiče bejvalýho. Ale on k nim jezdí rád. Sociální pracovnice mi ale říkala, že to tak není, že oni mají kluka taky rádi, že je to jejich vnuk a že k nim jezdí rád, tak se teď snažim s nima vycházet a kluka k nim pouštět, je pravda, že tam jezdí vlastně rád. Když měl problémy s docházkou ve škole, sociální pracovnice mi pomohla sehnat číslo do školy a sjednat si tam schůzku, abych jim vše vysvětlila a pohlídala, že kluk teď do školy určitě chodit teda bude, je to přece důležitý. Asi i proto teď míň piju a snažim se na něj dohlížet a vstávat ráno s nim a vypravovat ho do školy. On je ale šikovnej a poradí si skoro se všim už sám.*

Komentář autorky: Třetí otázka přesně ukazuje na to, že paní sociální pracovnice často pomáhá řešit rodinné konflikty. Vždy se snaží, aby vše bylo především ve prospěch dětí, ale i celé rodiny. Myslím si, že někdy je velice těžké soudit situace, u kterých přímo nebyla, ale podle informací z rozhovorů si s tím vždy skvěle poradí. Při absolvování mé praxe bylo vidět, jak se paní sociální pracovnice orientuje ve vztazích v každé rodině. Bylo to pro mě až ohromující, jak přesně věděla, co se u koho děje a jaké to má souvislosti. Klienti jí ve všem věřili a svěřovali se, což považuji za velice důležité. Důvěra je ve vztazích to nejdůležitější.

4. Jak ovlivnily Váš život informace, k řešení Vaší nepříznivé situace, které jste získaly díky SAS?

Paní X.: *Myslíte ty rady, co mi dává naše paní sociální? No, skoro úplně všude mi to pomohlo. Dyť já si skoro furt nevěděla rady, doma sme to neznali a ve škole jsem moc pozor nedávala. Ted' už vím i o dalších úřadech a místech, kam taky můžu jít pro pomoc.*

Pan Y.: *No, jak bych to řek, přímo obrovsky, fakt obrovsky. I když sme ze začátku všechno potřebovali vysvětlit i několikrát, nikdy se naše paní nezlobila.*

Paní Z.: *Jo oni věděj, co maj říkat, co mi jako pomůže. Je to ale těžký.*

Komentář autorky: Je znatelné, že informace jsou pro klienty užitečné a důležité. Někdy může být i problém jen v tom, že klient netuší, jak má něco udělat, jak postupovat.

I když se moc snaží a chce. A proto tu máme SASRD, jejímž cílem je potřebné rady a informace sdělovat.

5. Byly Vám v rámci služby SAS zprostředkovány i další informace, (právní, občanské povědomí, sociální kompetence), které ovlivnily Váš život? Jak?

Paní X.: *No vo tom právě mluvím. Smlouvu na ubytovnu mám nyní platnou na delší dobu, dostávám příspěvek na bydlení i další nějaký podpory, ale jak se to jmenuje, to přesně nevím, to ví naše paní sociální. O tom sem vůbec nevěděla, že bych mohla dostat. Sirotčí peníze chodí pravidelně. Už taky vim o možnosti pomoci od dvou zdejších spolků. Například tam vydávají to oblečení pro děti. Na Vánoce děti dostaly i dárky. Tu práci mám fakt slíbenou a než nastoupím, budu chvíli i roznášet letáky, za to dostanu peníze. To už klaplo.*

Pan Y.: *Hodně sem musel chodit s naší paní po různých úřadech, někdy i opakovaně na stejný místo. Všechno se sice nepovedlo dotáhnout ke konci hned, často nám chyběly i potřebné papíry, ale postupně jsme to doladili a potom to už šlo.*

Paní Z.: *Jednou jsem dostala kontakt na právníka, kvůli nějakému dědictví po strejdovi, ten mi pak pomoh.*

Komentář autorky: Asi nejčastější je udělování informací ohledně občanského povědomí. Velmi často sociální pracovník dochází s klienty i na úřady. Myslím si, že klienti velmi často ani nevědí, na co mají nárok a jak si podat žádost. A od toho tu máme SASRD, která klientovi poskytne potřebné informace a seznámí ho s možnými variantami. Poté může s klientem dojít i na úřad. O tom mluvila paní X. i pan Y.. Právní informace byly poskytnuty pomocí kontaktu a odkázání na právníka u paní Z.

6. Čerpali jste i jinou službu od jiné organizace, kterou Vám SAS doporučila? Pokud ano, jaký vliv tato služba měla na Váš život?

Paní X.: *No pomohla nám ta Diakonéze, či jak se to jmenuje, víc si nevzpomínám, protože nejdůležitější pro nás je naše paní sociální.*

Pan Y.: *To bude teprve řešit moje přítelkyně, bude se jednat o nějaký ozdravný pobyt s holkama, ale kde to bude nevím.*

Paní Z.: *Ne, využívám jen tuhle službu.*

Komentář autorky: Zde je jasné, že SASRD se snaží doporučovat i jiné služby od jiných organizací, které by mohli být klientům užitečné. Paní X. i pan Y. takové služby už využívají, paní Z. ne. Ale v tomto případě si myslím, že jde spíše o to, že klientka ani jiné služby moc využívat nechce, mluvila o tom i paní sociální pracovnice při mém

působení v organizaci. Bojí se totiž, že by byla tzv. více pod drobnohledem a sílily by tlaky, aby přestala pít. Na jednu stranu ví, že to pro ni ani jejího syna není dobré, ale na druhou stranu bez pití už být nedokáže.

7. Jaký vliv na Vás měly činnosti, kterým se služba SAS věnuje?

Paní X.: *Vliv? Já tomu asi tolik nerozumím, ale musím povědět, že se mi i dětem tolik ulevilo a teď normálně žijeme jako jiný lidi. Ostatní už na nás tak nekoukají, že sme chudý a jako ňáký na okraji společnosti.*

Pan Y.: *Dobrej. Napřed sem tomu moc nedával šance, teď musím a rád přiznat, že je to všechno myšlený a dělaný pro lidi, jako jsme i my.*

Paní Z.: *Jo asi dobrej, jak už sem říkala, pomáhají mi hledat novou práci, pomáhají mi s klukem a chodí se mnou i na úřady, když něčemu nerozumím. Nebo mi seženou aspoň kontakt, kam můžu pak volat.*

Komentář autorky: Opět se nám potvrdilo, že vliv služby na klienty je kladný. Ani jeden z klientů neodpověděl opačně.

8. Jak Vám v rámci služby SAS pomohlo zprostředkování kontaktu se společenským prostředím? Jaký to mělo vliv na Váš život?

Paní X.: *Docela si bez ostychu povídám s maminkama v obou školkách. Dokonce se ke mně hlásí i ony ve městě a na pískovišti. S některými si říkáme i jmény. Děti mají nové kamarády a už byli i pozvaný na oslavu narozenin. To jsem byla fakt pyšná. Až budu pracovat, určitě se také s dalšími známými seznámím, zatím znám spíš lidi z ubytovny.*

Pan Y.: *Hledám si už práci, vypadá to dobře, zatím dělám jen brigádně v době, kdy nejsou holky v nemocnici.*

Paní Z.: *Pomáhá mi to, třeba když musím na ty úřady, já moc nevím, co a jak funguje a kam mam kdy jít, teď na to nejsem sama a mám někoho, kdo mi se všim pomůže. To je super. Nemám už takovej strach z toho všeho.*

Komentář autorky: V případě paní X. se jedná o zprostředkování kontaktu mezi maminkami ve školce a na hřišti. Je znatelné, že dříve se paní X. styděla za svůj způsob života a žádné přátele neměla, nyní je má a je za to velice vděčná a pyšná na to, že může mít přátele. U pana Y. a paní Z. jde o podporu a pomoc při využívání běžných služeb a informačních zdrojů.

9. Jaký vliv na Váš život měly výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti služby SAS?

Paní X.: *My si s paní sociální často povídáme o životě a jak by to asi mělo vypadat. Já vim, že z domova to nebylo nic moc, kdo za to může nevím, dětství bylo složité. I jeden bratr měl napřed problémy, skončil ve vězení, ale našel si hodnou ženskou a ta to vede. Druhý bratr je na tom nejlépe, má i auto. Vzal nás na výlet. Už umím odhadnout, co by se nemělo a co musím zlepšit a taky to, že si o pomoc mohu požádat, mi dělá život takovej dobrej a klidnej. Když nemá člověk oporu, je to moc zlý a potom se vrší starosti a problémy a už není vidět jak z toho.*

Pan Y.: *Chodil sem na takový jako přednášky o domácnosti, výchově dětí a naše paní mi, až nebude muset malá tak často do nemocnice, zařídí asi rekvalifikační kurz, abych měl šanci víc vydělat.*

Paní Z.: *Dobrej, kluk je teď mnohem šťastnější, když má víc hraček, já mu je bohužel koupit nemohla, když nemám ty peníze. Mně paní pracovnice pomáhá v tom, že mě učí vařit a hospodařit s pěnízma, abysme líp vyšli během celého měsíce. Dřív jsem utratila peníze hned po vejplatě a pak jsme nic už zbytek měsíce neměli.*

Komentář autorky: Zde můžeme vidět, že se nejedná jen o aktivity vedoucí k dětem. Velmi často se jedná o aktivity dospělých. SASRD je zkrátka služba, která nepomáhá jen dětem, ale opravdu celé rodině. U paní X. je přímo řečeno, že už umí lépe odhadnout, co je správné a co špatné. A to je přece velice důležité právě při výchově dětí. U pana Y. se dokonce jedná o přednášky ohledně péče o domácnost a děti (v budoucnu chce absolvovat rekvalifikační kurz). U paní Z. jde o pomoc s osvojením vaření a hospodaření s penězi, se kterým měla dříve, jak je řečeno, problémy. Dále paní sociální pracovnice donáší do rodiny různé hry pro rozvoj dovedností u dětí. Snaží se pomáhat i s úkoly, pokud znalosti rodičů nestačí. Snaží se aktivizovat rodinu k plnohodnotnému využívání volného času.

10. Jaký vliv na Váš život měla pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí?

Paní X.: *No vo tom pořád říkám. Už nemám pocit, že každý dveře jsou přede mnou zavřený a nikoho nezajímá, co mám za starosti, jak budeme žít. Je to pitomý výraz, ale prostě, že už nejsem ta úplná socka, co nikoho nezajímá. Moje děti se zařadily mezi jiný děti a mají se dobře. Já se budu pořád snažit nepolevit, nezklamat a zlepšit ještě další věci v životě.*

Pan Y.: *V našem případě, protože se týká i mé přítelkyně, hodně pomocný. My se moc neuměli vyznat ve všom tom, co a jak má být a na co vlastně máme nárok. V případě dětí to taky pomohlo. Bývalý musel začít platit vyšší alimenty. Soud vyhověl. A máme pro starší holky za rok slíbenou i školku.*

Paní Z.: *Jo všechno mě pomáhaj vyřídit a chodí se mnou i na ty úřady. Tam se snaží udělat všechno pro moje dobro, já ani nevím, jaký možnosti bych měla. Tyhle věci mi dělaj velký problémy. Nikdy jsem si pořádně nevyřídila ani dávky, nevěděla jsem jak. Ted' mi pomáhaj a mám mnohem víc možností.*

Komentář autorky: V této otázce se opět vracíme k tomu, jak paní sociální pracovnice pomáhá klientům s tím, na co mají ze zákona nárok. Jak jim pomáhá vyřizovat úřední záležitosti a navštěvuje s nimi různé úřady, pokud si to klienti samozřejmě přejí. Tuto pomoc klienti hodnotí velice kladně. Dokonce mluví o tom, že dříve ani nevěděli, na co zákonný nárok mají, na co mohou tedy tzv. dosáhnout. Nyní mají paní sociální pracovníci jako svého poradce a mají tedy přirozeně mnohem více šancí i možností.

11. Jaké předsudky vůči SASRD jste měli Vy, než jste začali službu využívat?

Paní X.: *Jako co jsem si myslela o úřadu, co bere děti? No, bála sem se. To víte, že jo. Říká se lecos. Hodně bála. Že tam dělají lidi, jako naše paní sociální a ostatní, to sem nevěděla. Že sou takový možnosti pomoci.*

Pan Y.: *Ani žádný. Ono se toho sice namluví, ale já tomu moc nevěřil a přítelkyně znala spíš ty případy, kdy to taky pomohlo.*

Paní Z.: *Bála sem se, že mi vezmou kluka a daj ho do ústavu. Bez něj bych to nezvládla, je to můj chlapeček! Ted' už ale vim, že to o tom není, že mi pomáhaj, aby mi kluk zůstal a mohli jsme bejt spolu a žilo se nám líp.*

Komentář autorky: V této otázce vidíme předsudky typu: sociální pracovnice mi chce jenom vzít děti, nic víc, nic míň. A to jsem i přesně očekávala, proto by bylo dobré, aby lidé byli více informováni o SASRD. Zajímavé je, že tyto předsudky, z mé vlastní zkušenosti, mají spíše ženy než muži. Což je znatelné i na mých rozhovorech. Dobré je, pokud lidé znají někoho, kde už SASRD pomáhá, potom nemají téměř žádné předsudky a obavy.

12. Co by bylo možné ze strany sociálních pracovníků dělat, aby byla lepší informovanost o tom, co služba poskytuje?

Paní X.: *Já nevím, jsem jenom obyčejná ženská, ale napadlo mi, že třeba by mohly bejt nějaký přednášky. Třeba i na hřištích a pískovištích, kde se schází ty mámy a děti.*

A v televizi by se mohlo taky něco vysílat. Na tu kouká každéj. Nebo vylepit něco v domech, kde žijeme?

Pan Y.: To já nevím, nejsem zrovna vědátor. Na tohle by asi spíš odpověděla líp ženská. Já jsem spokojený.

Paní Z.: Nevím asi chodit za lidma a říkat jim, v čem jim můžou pomoct. Třeba i nějaký letáčky do schránky nebo tak.

Komentář autorky: O tomto tématu bych se ráda zmínila v následující podkapitole, kde shrnu, jaké doporučení plyne z mých rozhovorů. Bude se týkat právě tohoto tématu.

7.7. Shrnutí výzkumu

Během svého výzkumu jsem nezjistila žádné informace, které jsem neočekávala. Každý z respondentů mi odpověděl na všech dvanáct otázek. V mnoha otázkách se spíš shodovali, než, že by se jejich názory rozcházely. Vliv služby hodnotím velice přínosně a pozitivně. Je evidentně znatelné, že se paní sociální pracovnice věnuje každé z rodin a snaží se postupovat a pracovat v jejich prospěch.

Jak jsem se již zmínila v teoretické části, mezi cíle SASRD v Rakovníku řadíme: minimalizaci rizik, sanaci rodiny, zamezování ohrožování dětí, poskytování informací k nepříznivé sociální situaci, informace o dalších službách, organizacích a aktivitách (které mohou rodině pomoci), zvyšování právního a občanského vědomí, sociálních kompetencí, rozvoj spolupráce s dalšími organizacemi. Myslím si, že každý z cílů můžeme v rozhovorech objevit a identifikovat, takže je jisté, že paní sociální pracovnice plní zdárně všechny cíle organizace.

S odstupem času jsem zjistila, že paní X. i pan Y. nadále se službou spolupracují a postupují tak, aby jejich rodina mohla zůstat zdárně pohromadě. Bohužel, paní Z. zcela propadla své vášni, alkoholu. Její syn byl svěřen do péče dědečka a babičky z otcovy strany. Nyní se dokonce schází i se svým otcem a prospívá velmi dobře. Jeho matka nyní žije nejspíše u matky na Slovensku a nedává o sobě vědět.

7.8. Doporučení pro praxi

Z rozhovorů, které jsem absolvovala v rámci své diplomové práce, se většinou potvrdilo to, co jsem předpokládala a očekávala. Věděla jsem, že vliv SASRD je velmi kladný, že se paní sociální pracovnice snaží udělat maximum pro to, aby rodinám pomohla

v nejvyšší možné míře. Jedinou mou obavou byly předsudky lidí vůči práci sociálních pracovníků.

Často jsem se totiž ve své praxi setkávala s názory, že sociální pracovníci chtějí jen odebrat děti z rodiny a umístit je do dětských domovů. Velice mně to mrzí a nejsem jistě sama, protože vím, že opak je pravdou. Myslím si, že lidé vnímají zkresleně práci sociálních pracovníků i tímto způsobem, protože tomu tak v minulosti bývalo a nyní nejsou informováni nebo velice málo znalí v oblasti sociální práce.

S tímto názorem jsem se setkala i u paní X. a Z.. Líbilo se mi, jaké nápady měly ohledně lepší informovanosti o práci sociální pracovnice a povšechně o SASRD.

Tedy, jediným mým doporučením pro budoucí praxi by bylo, aby se zlepšila informovanost lidí ohledně sociální práce i práce sociálních pracovníků. A to například: různými letáčky, pořady v televizi, internetovými stránkami či přednáškami o tom, jak může sociální práce pomáhat, jaký přináší prospěch i jak je užitečná. Protože každý z nás se může dostat do situace, kdy bude pomoc druhých potřebovat. Není to však žádná ostuda.

Závěr

Diplomová práce se věnovala Sociálně aktivizační službě pro rodiny s dětmi ve městě Rakovník. Snažila jsem se téma vždy přiblížit a popsat nejdříve teoreticky a později prakticky, a to v konkrétních rozhovorech s klienty služby.

Cílem celé práce bylo prezentovat a teoreticky popsat sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Dále jsem zjišťovala, jak tuto službu hodnotí konkrétní klienti ve městě Rakovník. Myslím si, že můj cíl byl splněn.

Práce byla rozdělena do 7 samostatných kapitol. Každému stěžejnímu tématu byla přidělena jedna kapitola. V jednotlivých kapitolách potom nalezneme určité podkapitoly, které rozvíjí a doplňují každé stěžejní téma.

První kapitola se věnovala velkému tématu, a to sice sociálním službám. V podkapitolách nalezneme popsání předmětu zákona č. 108/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů, působnosti a poskytovatelů takových služeb, rozdílu mezi sociální prací a sociální péčí, definice sociálního pracovníka a problémového chování, etiky sociální práce a v neposlední řadě předsudků, které jsou spojené se sociální prací.

Druhá kapitola byla o rodině. Najdeme v ní různé definice rodiny, vývojové etapy rodiny, formy a typologie rodiny, funkce a funkčnost rodiny a důležitost neboli význam rodiny pro každého z nás.

Ve třetí kapitole byla stěžejním tématem sociální práce s rodinou. Zařadila jsem sem ještě historii takové sociální práce, systém náhradní péče a dělení náhradní péče v ČR.

Čtvrtá kapitola byla věnována sanaci rodiny. Snažila jsem se tento pojem vydefinovat, popsat její klienty a přiblížení legislativy, která je spojována se sanací rodiny.

V páté kapitole byla popsána sociálně aktivizační služba obecně, poté konkrétně ta pro rodiny s dětmi.

Kapitola, v pořadí již šestá, je věnována přímo sociálně aktivizační službě ve městě Rakovník. Chtěla jsem zde přiblížit i své působení v této organizaci a působení služby popsat pomocí jednoho konkrétního příběhu.

Sedmá kapitola byla věnována praktické části celé diplomové práce. Můžeme zde najít popis výzkumné části, cíl mého výzkumu, výzkumné otázky (hlavní i dílčí), techniky a metody výzkumu, charakteristiku příběhů respondentů, průběh výzkumného šetření. Také jak probíhala organizace výzkumu, zodpovězení výzkumných otázek ze strany respondentů i s mým komentářem. Nakonec jsem se pokusila popsat doporučení pro budoucí praxi, které je vyvozeno z celé diplomové práce.

Takovým mým malým a osobním cílem bylo zdůraznit důležitost rodiny, a to jak pro zdravý vývoj dětí, tak i pro život dospělých. Myslím si, že jsem se v tomto názoru ještě více utvrdila. Rodina je pro nás to nejcennější, co máme. Pokud rodina funguje jak má, zajišťuje každému jejímu členovi určitou jistotu a stabilitu.

I proto je velice dobře, že existují takové služby, jako je právě sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi, která se snaží a usiluje o to, aby rodina zůstala pohromadě. Samozřejmě ale jen v případech, kde je to možné. Pokud je dítě v rodině ohroženo, týráno či zanedbáváno závažným způsobem, je třeba jednat poněkud jinak. Službě jde vždy především o blaho a spokojenost dětí. To je nejdůležitější. Děti jsou naše budoucnost! **„Děti jsou křídla lidstva.“** (Arabské přísloví)

Pokud rodina nefunguje a dítě je v ohrožení přichází na řadu náhradní péče, která může být institucionální anebo rodinná. Jsem velice ráda, že poslední dobou se více a více rozvíjí náhradní rodinná péče. Samozřejmě, že vše má své pro i proti, ale pro dítě je určitě lepší vyrůstat v rodině, třeba i náhradní než v dětském domově. Rodinu, dle mého názoru, neurčuje pokrevní pouto, ale spíše láska a pochopení.

„Rodina je kdokoli, kdo tě miluje bezpodmínečně.“ (Ralph Smart)

Seznam použité literatury

1. AUTOR: NEUVEDEN, 2018. *Amalthea: Metodika služby sanace rodiny* [online]. [cit. 2021-01-18]. Dostupné z: <https://www.pardubickykraj.cz/viewDocument.asp?document=18925>.
2. AUTOR: NEUVEDEN, 2018. *MPSV: Standardy kvality sociálních služeb - výkladový sborník pro poskytovatele* [online]. [cit. 2020-11-26]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/5966/4_vykladovy_sbornik.pdf.
3. AUTOR: NEUVEDEN, 2019. *Family Services of Greater Vancouver*. [online]. [cit. 2020-11-18]. Dostupné z: <https://fsgv.ca/>.
4. AUTOR: NEUVEDEN, 2019. *MPSV: Metodické doporučení MPSV č. 9/2009 k sociální práci s ohroženou rodinou* [online]. [cit. 2020-11-18]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7273/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-9.pdf.
5. AUTOR: NEUVEDEN, 2019. *MPSV Portál. Průvodce - MPSV Portál* [online]. [cit. 2020-09-04]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/rok-2009>.
6. AUTOR: NEUVEDEN, 2021. *Internetové stránky Dětského domova v Novém Strašecí* [online]. [cit. 2021-01-28]. Dostupné z: <http://www.strasidylko.cz/>.
7. AUTOR: NEUVEDEN, 2021. *Internetové stránky MPSV* [online]. [cit. 2021-01-18]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/>.
8. KOVAŘÍK, Jiří, 2021. *Česká rodina ve 2. polovině 20. století*. [online]. [cit. 2021-03-15]. Praha, 2000. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/clanek530.htm>.
9. BECHYŇOVÁ, Věra. *Případové konference: praktický průvodce pro práci s ohroženou rodinou*. 1. vydání. Praha: Portál, 2012. 158 s. ISBN 978-80-262-0181-6.
10. BECHYŇOVÁ, Věra, KONVIČKOVÁ, Marta. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. 2. vydání. Praha: Portál, 2011. 151 s. ISBN 978-80-262-0031-4.
11. BERG, Insoo Kim. *Posílení rodiny. Příručka krátké terapie*. 1. vydání. Praha: Portál, 2013. 168 s. ISBN 80-900962-5-5.
12. BICKOVÁ, Lucie. *Individuální plánování a role klíčového pracovníka v sociálních službách*. 1. vydání. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb České republiky, 2011. 272 s. ISBN 978-80-904668-1-4.
13. *Etický kodex společnosti sociálních pracovníků ČR*.

14. HALÍŘOVÁ, Martina, SYCHROVÁ, Adriana a kolektiv. *Ústavní péče v resocializačním kontextu. 1. vydání.* Pardubice: Univerzita Pardubice, 2014. 180 s. ISBN 978-80-7395-756-8.
15. HANUŠOVÁ, Jaroslava, HELLEBRANDOVÁ, Kateřina. *Interdisciplinární spolupráce.* 1. vydání. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 24 s. ISBN 80-86991-79-2.
16. HARTL, Pavel, HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník. 1. vydání.* Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.
17. HAVRDOVÁ, Zuzana. *Kompetence v praxi sociální práce.* 1. vydání. Praha: Osmium, 1999. 167 s. ISBN 80-902081-8-5.
18. HENDL, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum.* 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2.
19. HNILICA, Karel. *Stereotypy, předsudky, diskriminace (pojmy, měření, teorie).* 1. vydání. Praha: Karolinum, 2010. 207 s. ISBN 978-80-246-1776-3.
20. HRONCOVÁ, Jolana, HUDECOVÁ, Anna, MATULAYOVÁ, Tatiana. *Sociálna pedagogika a sociálna správa.* 2. vydání. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB, 2001. 298s. ISBN 80-8055-476-5.
21. JANEBOVÁ, Radka, NAVRÁTIL, Pavel, SMUTEK, Martin. *Reflexivita v posuzování životní situace klientek a klientů sociální práce.* 1. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. 196 s. ISBN 978-80-7435-038-2.
22. JŮN, Hynek. *Moc, pomoc a bezmoc v sociálních službách a ve zdravotnictví.* 1. vydání. Praha: Portál, 2010. 141 s. ISBN 978-80-7367-590-5.
23. KASTNEROVÁ, Tamara. *Sociálně aktivizační služby a jejich etická reflexe.* České Budějovice, 2012. Diplomová práce. TF JU.
24. KOVAČIČ, Vincent. *Ignaciánský model rodiny a formovania osobnosti.* 1. vydání. Zohor: Gerthofer, 1999. 170 s. ISBN 80-968251-0-0.
25. KUZNÍKOVÁ, Iva. *Sociální práce ve zdravotnictví.* 1. vydání. Praha: Grada, 2011. 224 s. ISBN 978-80-247-3676-1.
26. LAAN, VAN DER, Geert. *Otázky legitimity sociální práce.* 1. vydání. Boskovice: Albert, Ostrava: Zdravotně sociální fakulta Ostravské univerzity, 1998. 260 s. ISBN 80-85834-41-3.
27. LANGMEIER, Josef, MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství.* 1. vydání. Praha: Karolinum, 2011. 400 s. ISBN 978-80-2461-983-5.

28. LAŠEK, Jan, LOUDOVÁ, Irena. *Rodina jako základ vývoje morálky a občanských postojů dětí*. 1. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. 115 s. ISBN 978-80-7435-335-2.
29. LEVICKÁ, Jana. *Sociální práce s rodinou I*. 1. vydání. Trnava: 2004. 177 s. ISBN 80-89074-93-6.
30. LOVASOVÁ, Lenka. *Rodinné vztahy*. In. *Děti a jejich problémy, Sborník studií*. Praha: Sdružení linka bezpečí, 2005. 141 s. ISBN 80-239-4482-7.
31. MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. 1. vydání. Praha: Portál, 1994. 108 s. ISBN 80-7178-006-5.
32. MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. 1. vydání. Praha: Portál, 1994. 98 s. ISBN 80-85282-83-6.
33. MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Portál, 2013. 400 stran. ISBN 978-80-262-0213-4.
34. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozšířené a přepracované vydání. Praha: SLON, 2003. 161 s. ISBN 80-86429-19-9.
35. MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. 288 s. ISBN 80-7178-5490.
36. MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. 1. vydání. Praha: Portál, 2003. 288 s. ISBN 80-7178-549-0.
37. MATOUŠEK, Oldřich, KODYMOVÁ, Pavla, KOLÁČKOVÁ, Jana. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005. 352 s. ISBN 80-7367-002-x.
38. MATOUŠEK, Oldřich, PAZLAROVÁ, Hana. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. 2. rozšířené vydání. Praha: Portál, 2014. 214 s. ISBN 978-80-262-0522-7.
39. MATOUŠEK, Oldřich, PAZLAROVÁ, Hana. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Portál, 2014. 171 s. ISBN 978-80-262-0697-2.
40. MOTEJL, Otakar a kolektiv. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv*. Praha: ASPI, 2007. ISBN není.
41. MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 1. vydání. Praha: Slon, 2006. 312 s. ISBN 80-86429-58-X.
42. NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. 2. rozšířené a přepracované vydání. Praha: Academia, 2009. 498. ISBN 978-80-200-1679-9.

43. NAVRÁTIL, Pavel. *Teorie a metody sociální práce*. 1. vydání. Brno: Marek Zeman, 2001. 168 s. ISBN 80- 903070-0-0.
44. NAVRÁTIL, Pavel. *Úvod do teorií a metod sociální práce*. 1. vydání. Brno: Národní centrum pro rodinu, 2000. 67 s.
45. NOVÁK, Tomáš. *O předsudcích*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2002. 108 s. ISBN 978-80-7239-119-6.
46. NOVOTNÁ, Věra. *Sociální práce – nezbytnost pro současnou společnost? In: Sborník přednášek z XI. Konference společnosti sociálních pracovníků*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2000. 109 s. ISBN 80-85529-81-5.
47. PTÁČEK, Radek, KUŽELOVÁ, Hana, ČELEDOVÁ, Libuše. *Vývoj dětí v náhradních formách péče*. 1. vydání. Praha: MPSV, 2011. 54 s. ISBN 978-80-7421-040-2.
48. RYCHLÍK, Daniel. *Jak se změnila činnost sociálních pracovníků v sociálně právní ochraně dětí?. Právo a rodina č. 5*. Praha: Linde, 2008. Str. 16-18. ISSN 1212-866X.
49. SMUTKOVÁ, Lucie. *Sociální práce s rodinou*. 1.vydání. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. 107 s. ISBN 978-80-7041-069-1.
50. SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2. vydání. Praha: Portál, 2007. 176 s.. ISBN 978-80-7367-250-8.
51. STRAUSS, Anselm; CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu. Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. 1.vyd. Boskovice: Albert, 1999. 105 s. ISBN 80-85834-60-X.
52. SVOBODOVÁ, Michaela, VRTBOVSKÁ, Petra, BÁRTOVÁ, Darina. *Zpráva o stávajícím stavu náhradní výchovné péče o děti a mládež bez rodinného zázemí v České republice (2001)*. In: *Sociální práce/Sociální práca*. 1. vydání. 2013. 67 s. ISSN: 1213-624.
53. ÚLEHLA, Ivan. *Umění pomáhat*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. 127s. ISBN 80-85850-69-9.
54. ÚLEHLA, Ivan. *Umění pomáhat*. 2. vydání. Praha: Slon, 2009. 128 s. ISBN 978-80-86429-36-6.
55. ÚMLUVA o právech dítěte.
56. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Portál, 2008. 870 s. ISBN 978-80-262-0225-7.
57. VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2010. 356 s. ISBN 978-80-246- 0841-9.

58. Vyhláška č. 505/2006 Sb. *vyhláška, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách.*
59. VRÁNOVÁ, Lucie. *Sociálně právní analýza přechodné péče v České republice.* 1. vydání. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. 77 s. ISBN 978-80-87455-09-8.
60. VÝROST, Jozef, SLAMĚNÍK, Ivan. *Sociální psychologie.* 2. přepracované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2008. 416 s. ISBN 978-80-247-1428-8.
61. WEHNER, Lore , SCHWINGHAMMER, Ylva. *Smyslová aktivizace v péči o seniory a klienty s demencí.* 1. vydání. Praha: Grada, 2013. 146 s. ISBN 978-80-247-4423-0.
62. ZÁKON č. 108/2006 Sb. *o sociálních službách.*
63. ZÁKON č. 359/1999 Sb. *o sociálně-právní ochraně dětí.*
64. ZÁKON č. 89/2012 Sb. *občanský zákoník.*

Seznam příloh

Příloha č. 1: Souhlas Sociálně aktivizační služby města Rakovník

Příloha č. 2: Vzor souhlasu klienta

Příloha 1



Dětský domov a Školní jídelna v Novém Strašecí
Okružní 647, 271 01 Nové Strašecí
příspěvková organizace Středočeského kraje

Středočeský kraj

☎ 313 572 136

www.strasidytko.cz

Sociálně aktivizační služba ve městě Rakovník souhlasí s nahlédnutím do osobních i sociálních dokumentací našich klientů a s následným použitím údajů do diplomové práce paní Terezy Tučkové. Ovšem tak, aby nedošlo k možnému ztotožnění osob, jejíž údaje budou použity.

V Rakovníku, dne 21. 04. 2021

Dětský domov a Školní jídelna, Nové Strašecí
Okružní 647, 271 01 Nové Strašecí
Poskytovatel sociálně - aktivizační služby
pro rodiny s dětmi a sociálního poradenství
IČ: 47019735

Podpis zástupce organizace

Příloha 2

Souhlas s vypracováním diplomové práce

Já, níže podepsaný (jméno, příjmení klienta), dávám souhlas Tereze Tučkové, aby ve své diplomové práci na téma „*Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi ve městě Rakovník*“, použila veškeré mnou poskytnuté a odsouhlasené údaje. Tento souhlas uděluji vzhledem k faktu, že rozhovor bude anonymní a bude využit výhradně pro potřeby zmíněné diplomové práce.

V Rakovníku dne 19. 01. 2021

Abstrakt

TUČKOVÁ, Tereza. *Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi ve městě Rakovník*. Praha 2021. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Husitská teologická fakulta. Katedra psychosociálních věd a etiky. Vedoucí práce Mgr. Barbora Racková.

Diplomová práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část, která je realizována pomocí kvalitativního výzkumu, formou rozhovoru s klienty.

Teoretická část se věnuje a vysvětluje nejdříve všeobecné věci, které nám pomohou ke snadnějšímu chápání celé problematiky. Najdeme zde pojem sociální práce, sociální pracovník, předsudky vůči sociálním pracovníkům, okrajově se věnuje etice sociální práce. Následně je vysvětlen pojem rodina, snažím se poukázat na důležitost rodiny pro každého z nás. Dále sociální práce s rodinou, sanace rodiny. Také nalezneme i vysvětlení pojmu sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi. Ta je popsána nejdříve všeobecně a poté konkrétně ve městě Rakovník.

Praktickou část tvoří, jak již bylo zmíněno kvalitativní výzkum, který je rozpracován formou polostrukturovaných rozhovorů s klienty. Obsahuje výzkumné a dílčí otázky, na které odpověděli celkem tři uživatelé sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi v Rakovníku. Každá otázka je krátce okomentována.

Cílem práce bylo přiblížit sociálně aktivizační službu v Rakovníku a poté zjistit a ověřit její působení na klienty. Cíl práce považuji za úspěšně splněný. Díky reflexi jsem se pokusila o určité návrhy a doporučení pro budoucí praxi.

Abstract

TUČKOVÁ, Tereza. Social activation services for families with children in the town of Rakovník. Prague 2021. The diploma thesis. Charles University, Prague. Hussite Theological Faculty. Department of Psychosocial Sciences and Ethics. Thesis supervisor Mgr. Barbora Racková.

This diploma thesis is divided into theoretical and practical part and is realized through qualitative research, in the form of interviews with clients.

Initially, the theoretical part deals with and explains the general facts that will help to more easily understand the whole issue. Here we find the concept of social work, social worker, prejudices against social workers and it also marginally deals with the ethics of social work. Subsequently, the concept of family is explained, I try to point out the importance of family for each of us. Furthermore, social work with the family, family rehabilitation. We will also find an explanation of the term of social activation service for families with children here. It is described first in general and then specifically in the town of Rakovník.

The practical part consists, as it has already been mentioned, of qualitative research which is developed in the form of semi-structured interviews with clients. It contains research and partial questions, which have been answered by in total of three users of social activation services for families with children in Rakovník. Each question has been briefly commented.

The approach of the social activation service in Rakovník was the aim for his thesis and then to find out and verify its effect on clients. I consider the goal of the work has been successfully fulfilled. Thanks to the reflection, I have tried for certain suggestions and recommendations for the future practice.

„Šťastný je ten, kdo našel štěstí v rodině.“

(Lev Nikolajevič Tolstoj)